

'YENİ BÜYÜME KURAMI'NIN POLİTİKA ÇIKARSAMALARI ÜZERİNE: YENİLİĞİN BİRİKİMLİ ÖZELLİĞİ

Dr. Burak Beyhan
Mersin Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi

Özet

Geçen yüzyılın özellikle son yarısında yaşanan teknolojik ilerleme, bir çok disiplinin, iktisadi büyüme üzerine geliştirilen temel varsayımları gözden geçirmelerini gerektirmiştir. Bu bağlamda, üç genel bakış açısı belirginleşmektedir: neo-klasik iktisat, kurumsal – evrimsel iktisat ve bölgesel çalışmalar ile mekansal-iktisat. Neo-klasik iktisat içinde yenilikçi bir grup (Romerciler) temel bazı varsayımları sorgulayarak, onu daha gerçekçi bir temsil ve müdahale biçimine dönüştürmeye çalışmaktadır. Bu makalenin amacı Paul Michael Romer tarafından başlatılan ve zamanla büyük bir ilgiye maruz kalan 'Yeni Büyüme Kuramı' (YBK) etrafındaki tartışmalara ışık tutarak, yeniliğin birikerek ilerleme özelliğinden kaynaklanan ve YBK'na için olan politika çıkarsamalarını eleştirel bir bağlamda irdelemektir. Bu kapsamda, makalede öncelikle YBK'nın temel özellikleri ortaya konarak, diğer bakış açıları çerçevesinde genel bir değerlendirme yapılmakta, daha sonrada YBK'nın politika çıkarsamaları eleştirel bir bağlamda gözden geçirilmektedir. Son kısımda ise yapılan çalışmanın genel bir özeti temel bazı sonuçlara bağlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Büyüme Kuramı, yeniliğin birikimli özelliği, iktisadi büyüme, Paul Michael Romer, neo-klasik iktisat.

On the Policy Implications of the 'New Growth Theory': Cumulative Nature on Innovation

Abstract

The technological development especially experienced in the second half of the last century has paved the way for most of the disciplines to question the basic hypotheses related to the economic growth. Within this context, one can identify the tracks of three general perspectives: neo-classical economics, institutional – evolutionary economics and territorial studies together with spatial economics. A group of economist with neo-classical heritages (Romercians) questions the basic assumptions of the neo-classicism in order to improve the representation and intervention capacity of the respective perspective. The aim of this study is to shed some light on the discussions revolving around the New Growth Theory (NGT) that has been pioneered by Paul Michael Romer and subject to a great deal of attention for the recent years in order to elaborate the policy implications inherent to the NGT and stemming from the cumulative nature of innovation within a critical framework. In this regard, this study, firstly, explores the basic characteristics of the NGT in order to elaborate it from the point of view of other perspectives, and then it attempts to evaluate the policy implications of the NGT by employing a critical framework. In the last part of this paper, a general summary of the study is connected to some concluding remarks.

Keywords: New Growth Theory, cumulative nature of innovation, economic growth, Paul Michael Romer, neo-classical economics.

'Yeni Büyüme Kuramı'nın Politika Çıkarımları Üzerine: Yeniliğin Birikimli Özelliği

1. 'YENİ BÜYÜME KURAMI'NIN FARKLI KURAM- SAL ÇERÇEVELERDEKİ ELE ALINIŞ BİÇİMİNİN VE ORTAYA ÇIKAN KURAMSAL YAKINSAMA EĞİLİMİNİN ÇÖZÜMLENMESİ

Paul M. Romer'in (1986: 1003) öncülük ettiği 'Yeni Büyüme Kuramı'nda (YBK), geleneksel neo-klasik büyüme modelinin aksine, yakınsama (convergence) bir kural değil teknolojik gelişmenin doğası gereği bir istisnadır. Grossman ve Helpman'ın (1994) Romer'e (1986) gönderme ile işaret ettikleri gibi ülkelerin kişi başına gelirleri zamanla birbirine yakınsamamaktadır. Çünkü dünyanın teknoloji liderinin büyüme oranı zamanla azalmamakta tersine artmaktadır. Bu bağlamda, YBK'na kapı aralayan girişim, Romer'in neo-klasik iktisadın azalan getiriler (decreasing returns) varsayımını terketmesidir.¹ Romer'in modeli denge temelli bir içsel (endogenous) teknolojik değişme (change) modelidir. Bu modelde uzun-erimli (long-run) büyüme, kâr arttırımını hedefleyen aktörler tarafından gerçekleştirilen bilgi birikimi sayesinde olmaktadır. Romer'in modelinde, rekabetçi ve denge temelli büyüme üç unsurun bir araya gelmesiyle gerçekleşmektedir (Romer, 1986): (1) yeni bilgi azalan getiriler yasasına uyan bir araştırma faaliyetinin ürünüdür; (2) bilgi tamamen korunmadığı için bilgiye yapılan yatırımlar doğal bir dışsalığa sahiptir; (3) bilgi stoğunun ve diğer girdilerin bir türevi olarak tüketim mallarının üretimi artan getiriler özelliği göstermektedir. Diğer bir deyişle, daha

¹ Geleneksel neo-klasik büyüme modellerinin en temel varsayımlarından birisi azalan ya da sabit getiriler varsayımdır. Azalan getiriler varsayımına göre, son birim ürün için bir öncekinden daha fazla girdiye ihtiyaç duyulur.

doğrusu, bilgi artan bir sınırsal verimliliğe (increasing marginal productivity) sahip olabilir (Romer, 1986: 1003).

Kısaca Romer için, Solowcu neo-klasik büyüme modelinin tahminleri ve tarihsel gerçekler birbiriyle tutarlı değildir. Romer'in belirttiği gibi bu durum geleneksel neo-klasik büyüme kuramında teknolojik değişimin dışsal bir faktör olarak ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Artan getirilerden ve içsel teknolojik değişmeden hareketle iktisadi büyümeyi açıklamaya çalışan ilk iktisatçı Romer olmamakla birlikte, artan getirilerin kaynağı olarak bilgiyi temel alan ilk iktisatçılardan birisi olması ve özellikle bunu neo-klasik temsil biçiminden kopmadan ancak ondan bir takım ödünler vererek yapması, Romer'i ayırmaktadır.² Bu bağlamda artan getirilerin kaynağını nüfus artışında gören yaklaşımlarla Romer'in yaklaşımı birbirinden ayrılmaktadır. Romer'in (1986: 1034) deyişimiyle teknolojik değişme oranını dışsal olarak belirleyen eksik modeller (Solowcu modeller) ile onu betimleyici bir tarzda içselleştiren modeller (çoğunlukla kurumsal ve evrimsel iktisatçılar kastedilmektedir), ne bilginin refaha olan etkilerini ne de büyüme oranları ve yakınsama süreçlerindeki yavaşlamayı tam anlamıyla izah edemezler. Bu haliyle Romer'in savları farklı yöntembilimsel konumlarda bulunan pek çok yazarın ilgisini çekmektedir. Öyleki, düzenleme okulu yazarlarından Boyer (1996), Romer'in öncülük ettiği YBK ile Solowcu büyüme kuramı arasındaki farkı, Marx ile Ricardo'nun iktisadi büyümeyi kavramsallaştırmaları arasındaki farka benzetmektedir.

Bununla birlikte YBK bir takım eleştirilerden de yoksun değildir. Solow (1994), Mankiw (1995) ve Pack (1994) gibi geleneksel neo-klasik iktisatçılar ve Ruttan (1998) gibi kalkınma iktisatçılarından tutun da North (1992 ve 1994) ve Hodgson (1988 ve 1996) gibi çağdaş kurumsal iktisatçılar ve Nelson (1995, 1997 ve 1998) gibi Schumpeterci gelenekten gelen evrimsel iktisatçılara kadar pek çok iktisatçı için YBK pek başarılı değildir. Neo-klasik iktisatçılara göre, YBK yeteri kadar görgül kanıtı sahip değildir. Schumpeterci gelenekten gelen evrimsel iktisatçılar ile kalkınma iktisatçıları içinse, YBK herhangi bir özgünlük ya da yenilik getirmemektedir. Özellikle çağdaş kurumsal iktisatçılar için, ne YBK ne de geleneksel neo-klasik büyüme kuramı, iktisadi büyümenin gerçek kaynaklarının temsili için yeterli değildir. İktisadi büyümeyi mekansal

2 Hatta YBK bile aslında isim olarak sadece Romer'in (1986) çalışmasına atfedilmeyebilir. Örneğin Button (2000) YBK ile Romer'in de çalışmalarının içerisine alınabileceği çok daha geniş bir kurumsal çerçeveye işaret etmektedir. Ancak bu çalışmada YBK ile kastedilen Romer'in (1986) öncülük ettiği çalışmalar ve tartışmalardır.

boyutuyla birlikte bir bütün olarak kavramaya çalışan ve sosyo-mekansal temsil biçimlerinin ürünleri olan mekansal-iktisat ve bölgesel çalışmalar ise YBK'na iktisattaki yaklaşımların izdüşümleri denilebilecek bir çerçevede yaklaşmaktadır. Bir yanda, Krugman (1998) gibi çözümlmelerini mekansal-iktisada dayandıran Yeni İktisadi Coğrafya'nın öncüleri, yaptıkları çalışmaları, YBK'nın bir devamı gibi görmekte ve onunla aynı çizgiyi paylaştıklarını ifade etmekte, diğer yanda, Cooke ve diğ. (1997 ve 1998) gibi çözümlmelerini bölgesel çalışmaların evrimsel ve kurumsal iktisat bağlamındaki sentezlenmiş haline dayandıran bölgesel yenilik sistemleri yaklaşımının öncüleri ise yaptıkları çalışmalarda, YBK'nın evrimsel ve kurumsal iktisatçılar tarafından da değinilen eksikliklerini dile getirmektedirler.

Aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde yeniden gözden geçirilecek olan ve farklı düşünce okulları tarafından getirilen bütün bu eleştirilere rağmen, YBK'nın neo-klasik bakış açısı içerisinde kendine has bir yenilik getirdiği, hatta Dymski'nin (1996) deyimiyile Krugman'ın öncülük ettiği Yeni İktisadi Coğrafya akımında olduğu gibi egemen iktisat anlayışını (neo-klasik iktisadı) ikiye böldüğü görülmektedir. YBK, neo-klasik bakış açısına özgün katkılar sağlamakla kalmayıp, samıldığıının aksine yeterli miktarda görgül kanıt ve içinde bulunduğu yöntembilimsel konumun sunduğu olanaklar çerçevesinde, artık kaçınılmaz bir şekilde bilgi tarafından şekillendirilen dünyamızı bütüncül olmasa da temsil kabiliyetine sahip gözükmektedir. Yukarıda kısaca değinilen eleştirilerin incelikli bir açılımı ve bu eleştirilere getirilen cevaplar, YBK'nın farklı kuramsal bağlamlarda nasıl anlaşıldığının, daha iyi kavranmasını sağlayacaktır.

1.1. Neo-Klasik İktisatçıların Yönelttiği Eleştiriler

YBK'na yönelik eleştiriler, en iyi her halde egemen iktisat içerisinde yöneltilenlerden başlayarak ele alınabilir. Egemen iktisat içerisinde ise selef ile halef ilişkisinde sözü öncelikle selefte, Solow'a (1994), vermek gerekir. Solow'un (1994) geleneksel neo-klasik bakış açısı üzerinde temellenen çalışması, YBK'nın geçerliliğini sorgulamaya yönelik bir girişimdir. Bu çalışmasında, Solow, her ne kadar teknolojik ilerlemenin bir kısmının içsel olabileceğini kabul etse de kendisiyle çelişkiye düşmek pahasına halen temel neo-klasik varsayımlardan birisi olan sabit getiriler (constant returns) yasaının geçerliliği üzerinde ısrar etmektedir. Ona göre, YBK gereksiz makulsuzluk ve karışıklık içermektedir. Hem Solow (1994) hem de Pack'a (1994) göre, YBK genel görgül delillerden yoksundur. Özellikle, Solow (1994), doğal olarak,

Mankiw vd. (1992) gibi geleneksel neo-klasik temsile daha sıkı sıkıya bağlı iktisatçıların geliştirdiği modelleri desteklemektedir.³

Başka bir çalışmada, Solow'un sadık bir takipçisi olan Mankiw (1995), Solow'un neo-klasik büyüme modellemesine olan katkılarını titizlikle sıralamakta ve Solowcu neo-klasik modelin ileri sürdüğü sabit dışsal teknolojik değişme varsayımının bir sorun teşkil etmemesi gerektiğini dile getirmektedir. Mankiw'e (1995) göre iktisadi büyümedeki farklılıklar (variations) nüfus artışı ve tasarruf (savings) oranları çerçevesinde rahatlıkla açıklanabilir. Diğer bir deyişle, Solowcu neo-klasik büyüme modeline karşı değişik kuramsal itirazlar yükseltilir ancak Mankiw'e (1995) göre bunların hiçbiri kayda değer değildir. Mankiw, kendisinde içerisinde bulunduğu daha önceki bir çalışmada (Mankiw vd., 1992) da yapıldığı gibi, sermayenin anlamını, hem insani hem de fiziksel sermayeyi içerecek şekilde genişletmenin, geleneksel neo-klasik büyüme modelini, uluslararası tecrübe ile daha tutarlı hale getirmeye yardımcı olacağına inanmaktadır. Mankiw (1995) YBK'na dayanan içsel büyüme modellerini, geleneksel neo-klasik modeli sınırlayan örnekler olarak görmekte ve Solowcu neo-klasik modeli büyüme için geliştirilmiş en faydalı model olarak nitelemektedir.

Bununla birlikte, Mankiw (1995) YBK'yı tümden de reddetmemektedir. Mankiw (1995), YBK'nı iki açıdan değerli bulmaktadır: (1) YBK dünya çapındaki teknolojik ilerlemenin varlığını açıklamamıza yardımcı olmakta ki bu durum geleneksel neo-klasik büyüme modelinde önceden verilmiş bir durum olarak kabul edilir; (2) YBK araştırma ve geliştirmenin daha gerçekçi bir betimlemesini yapmaktadır. Aslında Mankiw'e (1995: 21) göre, her ne kadar YBK'nın içsel büyüme modelleri, (Solowcu) neo-klasik modele birer alternatif gibi sunulsa da esasen eski ve yeni modeller birbirini tamamlıyor olarak da düşünülebilir. Mankiw (1995) için, içsel büyüme modelleri, dünya çapında meydana gelen bilgi stoğundaki artışın oldukça makul bir betimlemesini sağlamaktadır.

Neo-klasik çerçevede YBK'na yöneltilebilecek bir diğer eleştiri YBK'nın tahminlerinin ne kadar gerçekçi olduğu ya da almasıklarından daha iyi tahmin yapıp yapamadığıdır. Button'un (2000) işaret ettiği gibi görgül çözümlenelerde bazı tutarsızlıkları bulunan YBK'nın entellektüel iç tutarlılığı bu duruma rağmen değerinden hiçbir şey kaybetmemekte, ancak, YBK'dan hareketle daha önce hiçbir gelişme potansiyeli bulunmayan bir bölgenin daha sonra kendiliğinden meydana gelebilecek gelişmesini de önceden tahmin

3 Mankiw vd. (1992), istatistik verileri kullanarak Solow'un standart modelini insan sermayesini de kapsayacak şekilde genişletmeye çalışmaktadırlar.

edebilmek pek mümkün olamamaktadır.⁴ Keza başka bir açıdan Firth ve Mellor (2000), Solow'u (1994) destekleyerek modelleme kararlarının gerçeklerin ışığı altında alınması gerektiğini dile getirmektedirler. Diğer bir deyişle, YBK'nın görgül kanıttan yoksun olduğu açığa vurulmaktadır. Firth ve Moller'e (2000: 1163) göre, ancak örnek çalışmalar yığını gözden geçirilerek ve sağlam hipotezler üretilerek gerçekliği daha iyi temsil eden modellere ulaşılabilir. YBK'nı Solow'un modelindeki hâsılâ artışının girdi artışına atfedilmeyen kısmını (residual) açmaya çalışan bir girişim olarak kayda değer bulan Weitzman (2001: 209) için ise YBK ancak iktisat tarihindeki diğer fikirlerle melezlenmesi durumunda bir açılım yakalayabilir.⁵

1.2. Kurumsal ve Evrimsel İktisatçıların Yönelttiği Eleştiriler

Neo-klasik iktisadın kendi sınırları içerisinde YBK'na yöneltilen eleştiriler, her halde en iyi kurumsal yaklaşımın çerperinde yer alan okullardan gelen eleştirilere doğru genişletilebilir. Bu çerperde yer alan okullardan en iyi bilineni kalkınma iktisadıdır (Özveren, 1998). Bir kalkınma iktisatçısı olarak, Ruttan'a (1998) göre, 1980'lerin ortasında YBK'nın ortaya çıkışından bu yana büyüme iktisadı ile kalkınma iktisadı arasında bir yakınsama meydana gelmektedir. Bununla birlikte, YBK tarafından neo-klasik bakış açısına kazınan kavramlar üzerinden giderek, Ruttan (1998) bu kavramların kalkınma iktisadı için yeni kavramlar olmadıklarını dile getirmektedir. Ruttan'a (1998: 12-13) göre büyümenin temel kaynaklarını tespit etmek ve bunları büyüme kuramına içselleştirmek amacıyla Romer ve Lucas tarafından yapılan şey, kalkınma iktisadında yaygın olarak kullanılan ve yıllardan beri söylene duran üç kavramın (ölçek ekonomileri, insan sermayesinin rolü üzerine olan odaklanma ve içsel teknolojik değişme), bu yazından aktarılmasından başka bir şey değildir. Bu nedenle, Ruttan'a (1998) göre, YBK'nın çok özgün bir yanı bulunmamaktadır.

4 Bu hususun, büyüme üzerine son dönemde geliştirilen çoğu kuram için geçerli olduğuna işaret etmek gerekir.

5 Yeniliği içsel görebilmenin farklı yolları olduğuna değinen Wietzman'ın (2001), fikirlerin melezlenmesi için iktisat tarihine atfettiği önem, ne ölçüde kuramın kendisinin buna önem vermesine ilişkilendirebilir bilemiyoruz. Ancak bu eleştirileri evrimsel ve kurumsal iktisat çerçevesinde yöneltilen eleştiriler çerçevesinde değil de her halde burada ele almak daha uygun olurdu.

Çağdaş kurumsal iktisadın önde gelen isimlerinden North'a (1992 ve 1994) göre ise ne neo-klasik ne de yeni neo-klasik kuram (YBK), kalkınmayı tetikleyecek politikaların çözümlenmesi ve oluşturulması için uygun birer araç değildir. North'a göre iktisat tarihi ve kalkınma bağlamında neo-klasik kuram son yıllarda teknolojik gelişme ve insan-sermayesi üzerine odaklanmakta ancak bu unsurlardaki toplumsal yatırımın kapsamını belirleyen kurumlarda saklı bulunan teşvik yapılarını ihmal etmektedir. Diğer bir deyişle, North (1992 ve 1994), neo-klasik kuramın, iktisadi performansın çözümlenmesinde kurumları ve zamanı gözardı ettiğini dile getirmektedir. Firth ve Mellor (2000) da YBK'da modellemenin başarısının, sanayideki öğrenme sürecine ilişkin olarak seçilen varsayımların belirlenmesine dayandığını dile getirerek, kurumsal ve evrimsel çalışmaların bu hususta daha başarılı olduğunu belirtmektedirler.

Schumpeterci gelenekten gelen ve evrimsel iktisadın önde gelen isimlerinden birisi olan Nelson (1997) ise Romer'in (1986) formel kurama olan katkısının yıllar önce 1950'lerde Abramovitz (1952) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan çok ileri düzeyde olmadığını ileri sürmektedir. Nelson'ın (1997) asıl çabasının Romer'in çalışmasını evrimsel bakış açısından değerlendirmek ve bu bağlamda formel ile duyarlı (appreciative) kuramsallaştırma çalışmalarını birbirinden ayırmak olduğu söylenebilir. Nelson'a (1997) göre, YBK, neo-klasik temsiline denge (equilibrium) kavramına meydan okumadığı sürece formel kuramsallaştırma çalışmalarına özgün (novel) katkılar (insights) sağlayamayacaktır. Yoksa, geçmişte örneklerine bolca rastlayabileceğimiz duyarlı kuramsallaştırma gayretlerinden birisi olarak kalmaya mahkum olacaktır. Bu nedenle Nelson'a (1998) göre, YBK, teknolojik ilerlemeyi, zorunlu olarak denge bozucu bir süreç olarak ele alabilmelidir. Buna ilaveten, North'a (1992 ve 1994) koşut olarak, Nelson (1998) bilgi üreten kurumlar (üniversiteler) dışındaki kurumların da YBK'na dahil edilmesi gerektiğini dile getirmektedir.⁶ Bu bağlamda, Nelson (1998) YBK'nın teknolojik ilerlemeyi içselleştirmede çok başarılı olmadığını ileri sürmektedir.

Son olarak, hem kurumsal iktisat hem de evrimsel iktisadın gelişmesine oldukça büyük katkıları olan Hodgson'a (1996) göre, YBK'nın bilgiyi ölçülebilir bir etken olarak ele alması çok doğru değildir. Hodgson'un (1996)

6 Romer'le ortak bir çalışma gerçekleştiren Nelson (Nelson/Romer, 1996), genel olarak neo-klasik iktisattaki bu tür formel çalışmalara sıcak bakmakta hatta açıktan açığa desteklemektedir. Zaten dikkat edilirse, onun getirdiği eleştiriler Romer'in kuramsal çerçevesinin reddedilmesinden ziyade onun nasıl geliştirilebileceği üzerinedir. Nitekim yaptığı çalışmalar bir bütün olarak ele alınırsa, bu tavrın Romer üzerinde olumlu bir etkisi olduğu da rahatlıkla görülebilir.

ifade ettiği gibi öğrenme sadece anlaşılabilir bilgilerin birikiminden değil aynı zamanda örtük bilgilerin paylaşımından da kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, Hodgson'a göre (1996), YBK'nın bir diğer eksik yönü ar-ge ve eğitim yatırımlarının bilgi üretiminin tek kaynağı olarak düşünülmesidir. Başka bir çalışmada Nelson'da (1995) YBK'nı aynı hususda eleştirmektedir. Aslında hem Hodgson (1996) hem de Nelson (1995, 1997 ve 1998) YBK'nı, gerçekliğin artık ihmal edilemeyecek bir parçası olan teknolojik ilerlemeyi neo-klasik bakış açısına katmaya çalışmış olması nedeniyle takdir etmektedirler. Bu yazarların, YBK'na getirdikleri en temel eleştiri YBK'nın neo-klasik bakış açısı ile olan göbek bağına tamamen koparamamasıdır. Diğer bir deyişle bireylerin rasyonel kararlar aldıkları ve bu bağlamda ekonominin denge yönelimli olduğu varsayımının geleneksel neo-klasik temsilde olduğu gibi YBK'nı da gerçeklikten uzaklaştırdığı ifade edilmektedir (Nelson, 1998; Hodgson, 1988 ve 1996).

1.3. Yeni Büyüme Kuramına Sosyo-Mekansal Yaklaşımlar

Daha önce değinildiği gibi, aslında sosyo-mekansal nitelik arzeden çalışmalarda YBK'na iktisattaki yaklaşımların izdüşümleri denilebilecek bir çerçevede yaklaşmaktadır. Neo-klasik iktisatla daha içiçe giden mekansal-iktisadın günümüzdeki öncülerinden olan Krugman (1998) YBK'nı, kendisinin başını çektiği Yeni İktisadi Coğrafya (YİC) akımının kardeşi olarak görmektedir. Gerçekten de YİC, YBK'nın temel savlarını aynen yersel belirleyiciler kuramına (locational determinants theory) uygulamaktadır. Teknolojik ilerlemeyi neo-klasik bakış açısına artan getiriler varsayımı aracılığıyla katmaya çalışan Romer'e (1986) koşut Krugman (1998) benzer bir çabayı mekansal iktisatta tekrarlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla YBK ile YİC arasında bir iç içelik söz konusudur. Romer ve Krugman arasındaki en temel fark, Romer'in artan getirilerin kaynağı olarak bilgiyi, Krugman'ın ise piyasahacmini esas almasıdır.⁷

Diğer yandan bölgesel çalışmalarda YBK'na biraz daha mesafeli yaklaşmakta, asıl vurgu kurumsal ve evrimsel iktisatçılar ve onların katkıları üzerinde konumlandırılmaktadır. En tipik örneklerden birisi Cooke ve diğ.'in (1997 ve 1998) çalışmalarıdır. Bölgesel çalışmaları kurumsal ve evrimsel iktisat bağlamında sentezlemeye çalışan Cooke ve diğ. (1997 ve 1998), YBK'nın dengeyi değil de değişimi esas almadığı sürece geleneksel neo-klasik büyüme

7 Krugman'ın (1998) kendisi de artan getirilerin esasen bilgiye dayandırılabilceğini kabul etmekle birlikte bunu formal modellerinde kullanmamaktadır.

kuramının muzdarip olduğu sıkıntılardan sıyrılamayacağını dile getirmektedirler. Kurumsal yapıların YBK'ca hesaba katılmadığını da vurgulayan Cooke ve diğ. (1997 ve 1998) yöntembilimsel tercihlerini evrimsel ve kurumsal iktisattan yana yapmaktadırlar. Oldukça ilginçtir, YBK'na yönelik değişik tavırlar alan bu iki farklı sosyo-mekansal yaklaşıma farklı yazarlarca aynı isim verilmektedir. Bir yanda Scott (2000) Krugman'ın öncülük ettiği YİC akımını Isard geleneğinin devamı gibi görmekte ve onu haklı olarak 'Yeni Bölge Bilimi' olarak adlandırmakta, diğer yanda Cooke ve diğ. (1997 ve 1998) bölge üzerine son 20 yılda geliştirilen sanayi bölgelikleri, öğrenen bölge (learning region) ve buluşçu ortam (innovative milieu) gibi yaklaşımları yeni bölgesel çalışmalar olarak 'Yeni Bölge Bilimi' olarak adlandırmaktadır.

1.4. Romercilerin Getirilen Eleştirilere Yanıtları

Hem Romer'in (1994, 1995 ve 1996) hem de Grossman ve Helpman'ın (1994) son yıllarda yayımlanan çalışmaları, yukarıda değinilen eleştirilere (YBK'nı görgül kanıtlardan yoksun gören Solowcular ile YBK'nın tarihi ve kurumları gözardı etmekte olduğunu ileri süren kurumsal ve evrimsel iktisatçılara) yönelik bir tepki olarak düşünülebilir. İlk olarak, Romer'e (1996) göre, Mankiw'in geliştirdiği gibi neo-klasik temsilin en uçta yer alan biçimleri büyümeyi ele alırken tarihi gözardı etmektedir. Çünkü teknoloji verili bir unsur olarak ele alınmaktadır. Hem Grossman ve Helpman (1994) hem de Romer'in (1994 ve 1995) gösterdikleri gibi, aslında Mankiw vd.'in (1992) modeli bazı kusurları içinde barındırmaktadır. Özellikle bu modelin temel varsayımlarından birisi olan tüm ülkelerde aynı teknolojik olanakların elde edilebilir olduğu varsayımı, büyüme ve gelişme üzerine mevcut olan tarihsel makro-ekonomik veriler ile tamamen tutarsızdır. Yeni büyüme kuramcılarının göre, YBK ve iktisat tarihi birbirini tamamlamaktadır. Diğer bir deyişle, onlar için tarihsel olmayan (ahistorical) kuramlar makbul değildir.⁸

İkincisi, Romer (1994) piyasa ve serbest ticaret mekanizmasını desteklemekte ancak bu mekanizmaların savunusu için geliştirilen mükemmel rekabet ve Pareto optimalite kavramlarını gerçekçi bulmamaktadır. Bu nedenle,

⁸ Cortright'ın (2001: 10-16) işaret ettiği gibi artan getiriler varsayımı kendiliğinden yol-bağımlılığa işaret etmektedir. Diğer bir deyişle geleceğe ilişkin tercihler geçmişte alınan kararlarca sınırlandırılmaktadır. Bu bağlamda hükümet müdahalesi için bir alan açılmaktadır. Çünkü piyasa mekanizması içerisinde oluşan yol-bağımlılıkların daha iyileri varsa, bunlar ancak dışsal bir etki ile oluşturulabilir. Yol-bağımlılık, tekelci rekabet ve uyum üzerinde yaptığı vurgu beraberinde YBK'ya artan oranda evrimsel ve kurumsal iktisata da yaklaştırmaktadır.

herşeyden önce eğitimsel nedenlerden dolayı YBK'nın geleneksel neo-klasik temsilin yerine geçmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü gerçek dünyada daha ilginç ve karmaşık süreçler işlemektedir. Üçüncüsü, YBK, sahiplendiği varsayımlar nedeniyle geleceğe ilişkin peşin hükümlerde bulunmaktan kaçınmaktadır (Cartright, 2001). O nedenle, YBK'nın iyi tahminler üretememesi ve bu bağlamda gerçekleri yansıtamaması konusunda yöneltilen eleştiriler, YBK'nın tam anlaşamadığını göstermektedir. Dördüncüsü, Romer'e (1994) göre, Solowcu neo-klasik modellerin uzantısı niteliğinde olan modeller yakınsama hipotezi üzerinde bir iç çelişkiye düşmektedir. Çünkü günümüz gerçeklerini, eski kuramsal çatıyı hiç bozmadan onun içinde barındırmaya çalışmaktadırlar. Romer'e (1994) göre bunu besleyen ana unsur, geleneksel neo-klasik kuramın zaman aşımına dayanmaya çalışan ancak gün geçtikçe geçerliliğini yitirmekte olan ülkeler arası regresyonlara olan aşırı itimatıdır.

Beşincisi, Romer (1994, 1995 ve 1996), geleneksel neo-klasik büyüme kuramının, teknolojinin bir kamu malı olarak değerlendirilmesindeki yetersizliğine dikkat çekmektedir. Romer'e (1994) göre uzun yıllar boyunca bilim ve teknoloji politikasının iktisadi çözümlenmesi iki temel önermeye dayalı bir tasımdan (syllogism) öte bir düşünüş getirmedir (bu konudaki tartışmalar için Cortright'a (2001: 4-6) da bakılabilir). Büyük önerme, devletin kamu mallarını, özel sektörün de piyasa mallarını sağlaması gerektiği yönündeydi. Küçük önerme, temel bilimler-araştırmanın bir kamu malı (public good), uygulamaya yönelik araştırma-bilimin ise bir özel mal (private good) olduğu yönünde idi. Romer (1994) kamusalığın (publicness) iki temel unsuru olan rekabet-dışılık (non-rivalry) ve dışlanamazlık (non-excludability) kavramları bağlamında, büyük önermenin yanıltıcı olduğunu ileri sürmektedir. Gerçekten de devlet öyle mallar sağlayabilir ki bunlar rekabet-dışılık özelliği taşıdığı halde potansiyel olarak dışlanabilir özellikte olabilir. Romer (1994), uygulamaya yönelik araştırmanın bilginin yayılma etkisi nedeniyle özel mülkiyete konu olabilecek sıradan bir mal olmadığını hareketle, küçük önermenin de yanlış olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, dünyanın rekabet ve rekabet-dışılık arasındaki ayrımla buluşlar (ideas) ve nesnelere (things) gibi iki temel yaratıcı girdiye bölünmesi, endüstriyel büyümenin tarihsel olarak nasıl işlediği sorusuna daha ikna edici bir cevap vermek amacıyla iktisat tarihi ile daha uygun bir şekilde birleştirilebilir (Romer, 1996).

Son olarak Romer'e (1996) göre, iktisat tarihinin değerini iyi bilenler (çoğunlukla kurumsal ve evrimsel iktisatçılar) formel kurama olan ihtiyacı inkar etmemektedirler. Romer'e göre ne zaman gerçekliğin bir parçası formelleştirme çabalarının (matematiksel formalizmin) yeni bir parçası olarak neo-klasik model içerisine dahil edilmeye çalışılsa, aynı tür itirazlar

yükselmektedir; 'bu denklemler çok basit oysa dünya çok daha karmaşık'. Romer için büyüme kuramının yapması gereken fiziksel dünyada var olan olanakların basit ve anlaşılır ayrımlarını sağlamaktır. Bu bakımdan, kademeli indirgemecilik (hierarchical reductionism) doğal olarak kaçınılmazdır. Diğer bir deyişle, YBK'nın bütüncül olma çabası yoktur. Bu bağlamda neo-klasizmden miras aldığı yöntembilimsel bireyselciliği (methodological individualism) de terketmesi söz konusu değildir. Zaten Romer (1986), içsel büyüme modelini bu yöntembilimsel konumun gerektirdiği varsayımlar üzerine inşa etmektedir. Ancak daha sonra ilerde tekrar değinileceği gibi bu meseleye çok farklı bir açıdan bakıldığında, YBK'nın en azından mantık çıkmazının (rationalist dilemma) ötesine geçmeye çalıştığı ortaya çıkmaktadır (bu konuya ilişkin olarak takibeden bölümde özellikle Fine'nin (2000) YBK hakkındaki görüşleri büyük önem kazanmaktadır).

1.5. Iraksayan Gelir Düzeyleri Karşısında Yakınsayan Kuramsal Çerçeveseler

Hem YBK'na getirilen eleştiriler hem de bunlara verilen cevaplar incelenecek olursa, öncelikle YBK'na yöneltilen bazı eleştirilerin oldukça kısır olduğu ve iktisadi büyümenin gerçek kaynaklarını anlamamıza pek yardımcı olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Nelson'ın (1997) dikkat çektiği üzere, Abramovitz'in (1952: 134) iktisadi büyümeyi bilginin keşfedilmesi ve kullanılması gibi unsurları da içeren karmaşık bir küme etken olarak kavrayışı, neo-klasik temsile yıllar önce yapılan özgün bir katkıdır. Gerçekten de, her ne kadar Abramovitz (1952: 141) bilgi stoğundaki değişim ile iktisadi büyümenin hızı arasındaki ilişkiyi ispatlayamamış olsa da, hâsıladaki artışın büyük bir kısmını bilgi stoğundaki artışa bağlaması oldukça önemlidir. Ancak, bir çok iktisatçı tarafından kabul edildiği üzere, hâsıladaki artışın yarından fazlasının sermaye ya da işgücüne değil de teknolojik ilerlemeye bağlı olduğu gerçeği, görgül olarak ilk defa Solow (1957) tarafından ispatlanmıştır.⁹ Bu çerçevede, YBK'nın neo-klasik temsilin geliştirilmiş-iyileştirilmiş bir biçimi olduğu unutulmamalıdır. Bu daha önce ihmal edilen gerçekliğin bir parçasının (teknolojik ilerlemenin), neo-klasik bakış açısına katılması ile mümkün olmuştur. Bu nedenle, Nelson'a (1997) ters düşmekle birlikte, bu özgün katkının, neo-klasik bakış açısının temel yapı taşlarından birisi olan denge (equilibrium) kavramından uzaklaşmasını beklemek yanıltıcı olacaktır. En

9 Aşlında Solow'la eşzamanlı olarak Swan (1956) da benzer bir sonuca ulaşmıştır. Pek çok yazar tarafından Solow'a (1957) atfedilen büyüme modeli, Solow-Swan Büyüme Modeli olarak da bilinmektedir.

azından Cortright'ın (2001) da işaret ettiği gibi artan getiriler varsayımının kendisi ister istemez çoklu dengelerin olabileceğini açığa vurmaktadır. Zaten bir kez YBK, neo-klasik düşünüşün bu temel varsayımından artan oranda uzaklaşırsa, artık eskisi kadar neo-klasik değil evrimsel olacaktır. Böyle bir ihtimal bulunmakla birlikte ortaya çıkacak yeni bakış açısının egemen iktisat anlayışını (neo-klasik itkisadı) giderek ikiye bölmeye başladığı görülmektedir (Dymski, 1996). Neo-klasik bakış açısından bakıldığında, YBK'nda kayda değer olan unsur, bu kuramsal çerçevede üretilen modellerin çıkarsamalarının, yakınsamanın neden gerçekleşemediğini ya da yavaş gerçekleştiğini açıklamamıza izin vermesidir.

Bütün bu savlara ve karşı savlara değinmekteki temel kaygı, kuramsal katkıların, temelde, ait oldukları düşünülen ya da iddia edilen genel bakış açısı içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektir. Buradan hareket edildiğinde, YBK'nın neo-klasik temsil için yeni kapılar araladığı kesindir. Böylece gerçekliğin artık ihmal edilemeyecek bir parçası daha neo-klasik öngörünün formel çözümlemelerine içerilmiştir. Bununla birlikte, YBK'ndan farklı isimlerde, benzer tür kuramsal meydan okumaları neo-klasik temsilden iraksayan bakış açıları ve okullarda da gözlemlemek gayet mümkündür. Bu nedenle, yukarıda sunulan tartışmaların tam aksine, YBK diğer bakış açılarında geliştirilen kuramsal söylemlerle rahatlıkla bağlantılandırılabilir. YBK, neo-klasik düşünce bağlamında, özgün bir katkı olsa da, benzer tür girişimler diğer düşünce yörüngelerinde de bulunabilir. Yukarıda evrimsel ve kuramsal kuramsal çerçeve ve sosyo-mekansal kuramsal çerçeve bağlamında ele alınmaya çalışılan farklı düşünce yörüngeleri birbiriyle iç içe geçen ya da birbirini tamamlayan alt-düşünce okullarından oluşmaktadır. Burada bunların ayrıntısına girmek mümkün olamayacağından genel hatlarıyla bu düşünce yörüngelerindeki asıl vurguların neler üzerinde konumlandırıldığından hareketle farklı oldukları düşünülen kuramsal çerçevelerdeki yakınsama eğilimi ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

İktisadi büyümeye ilişkin olarak, sosyo-mekansal bakış açısında asıl vurgu, örtük bilgi (toplumsal yakınlık – aktif bilgi) ve güvene dayalı ilişkiler (dinamik ilişkisel yakınlık – yerel ortamların öğrenebilme becerileri) üzerinde konumlandırılmaktadır (iktisadi büyüme üzerine geliştirilmiş sosyo-mekansal kuramların kısa bir özeti için Beyhan'a (2002) bakılabilir). Bu durum, sosyo-mekansal bakış açısını diğer iki düşünce okulu (yeni neo-klasik bakış açısı ve evrimsel-kuramsal bakış açısı) ile bağlantılandırabilmemize olanak sağlamaktadır. İlk ilişkide sosyo-mekansal bakış açısındaki (örtük) bilgi dolaşımı rahatlıkla YBK'daki yeniliğin birikimli özelliğine, diğer ilişkide sosyo-mekansal bakış açısındaki güvene-dayalı ilişkiler kurumsal ve evrimsel iktisattaki güçlü kurumsal anlayışa karşılık gelmektedir. Birbirine yakınsayan

görüldüğü kadarıyla gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki kişi başına gelir düzeyi değil, iraksama eğilimindeki ısrarı açıklamaya çalışan ve son yıllarda birbirine benzer savlarla ortaya çıkan ancak farklı düşünce okullarından filizlenen kuramlardır.¹⁰ Sosyo-mekansal bakış açısını farklı kılan unsur, toplumsal ve dinamik ilişkiyel yakınlığın ancak mekansal yakınlık olması durumunda filizlenebileceğinin, bunu takiben de iktisadi ilişkilerin kendi mekanını şekillendirebileceğinin açığa vurulmasıdır. Kısaca, saf neo-klasik düşünüşten farklı olarak, yeni neo-klasik iktisatçılar için bilgi, evrimsel ve kurumsal iktisatçılar için bilgiyle birlikte daha bütüncül bir çerçevede tarih ve kurumlar, son olarak sosyo-mekansal bakış açısı için bütün bunlara ilaveten mekan(sallık) iktisadi büyümenin ve kalkınmanın ayrılmaz bir parçasıdır.¹¹

2. 'YENİ BÜYÜME KURAMI'NIN POLİTİKA ÇIKARSAMALARININ ELEŞTİREL BİR BAĞLAMDA İRDELEMESİ

YBK'nın farklı kuramsal çerçevelerde nasıl ele alındığının ve bu kuramsal çerçevelerin özellikle bilginin iktisadi büyümedeki rolüne ilişkin kavrasallaştırmalarında nasıl birbirlerine yakınsadığının gözden geçirilmesinden sonra, şimdi onun doğrudan ve dolaylı politika çıkarımları üzerinde daha rahat yoğunlaşılabilir. Bu çıkarımlar, bilginin üretiminde devlet müdahalesinin zorunlu görülmesinden, yeni müdahaleci tavrın halen biraz şüpheyile karşılanması ve oradan YBK'nın uluslararası ticaret ve genelde mekana ilişkin çıkarımlarına kadar oldukça geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Ancak, YBK'nın muhtemel politika çıkarımlarını türetebilmek için, öncelikle onun bazı unsurlarının ve varsayımlarının, daha incelikli ve

10 Benzer bir sonuca gayet ilginç bir şekilde Fagerberg (1995) tarafından da ulaşılmaktadır. Fagerberg (1995) çalışmasında geleneksel büyüme kuramı, büyüme muhasebesi (growth accounting), yakalama (catch-up) yazını, Schumpeterci bakış açısı, Kaldorcu bakış açısı, YBK ve görgül çalışmalardaki son patlamadan hareketle ortodoks ve ortodoks olmayan bakış açıları arasında teknolojinin iktisadi büyümedeki önemi üzerine bir yakınsama meydana geldiğini göstermektedir.

11 Takiheden bölümde, YBK'na ilişkin politika çıkarımlarında tekrar değinileceği üzere gerek kurumsal gerekse mekansal düşünüşler dolaylı yollardan da olsa YBK'nın çözümlerine ve politika çıkarımlarına kısmen içerilmiş durumdadır (bu konuda Cortright'a (2001) bakılabilir). Ancak bu durum onun yöntembilimsel konumunu tümenden değiştirebilecek nitelikte değildir. Bu nedenle YBK'da kurumlara ve mekana atfedilen önem ikincildir. Yani bu önem çoğu durumda ya sonradan ortaya çıkmakta ya da dolaylı yollardan kavranabilmektedir.

ayrıntılı biçimde incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, bu bölümde yapılan çözümler, YBK'nın çıkarsamalarını, temelde ona içkin olan özelliklerinden türeterek ortaya koymaya çalışmakta ve takiben bu çıkarsamalara yöneltilen eleştirileri irdelemektedir.

2.1. Yeni Büyüme Kuramı'nın Doğrudan Politika Çıkarsamaları Üzerine

YBK'da büyüme hakkında, geleneksel neo-klasik iktisatta hakim olan kanaati ters-yüz eden temel özellik, kavranamaz (intangible) sermaye malı olan bilginin marjinal ürününün, zamanla azaldığı değil arttığı varsayımdır (Romer, 1986: 1003-1004). Yeni büyüme kuramcılarının (Grossman/Helpman, 1990 ve 1994; ROMER, 1986 ve 1990) göre yenilik üretiminin birikimli özelliği, bilginin kolayca yayılmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü her araştırma projesi sadece yaratıcısı için patentlenebilen bir tasarıdan ibaret değildir, aynı zamanda genel bilgi sermayesi stoğuna sahibi tarafından engellenemeyen bir katkı sağlar. Diğer bir deyişle YBK kavramsallaştırmasının altında teknolojik ilerlemenin olumlu bir dışsallık olarak ele alınması yatmaktadır (Button, 2000). Romer için, bu bağlamda, pratikte, YBK'nın işaret ettiği iki önemli nokta bulunmaktadır (Romer, 1994; Robinson, 1995; Firth/Mellor, 2000; Cortright, 2001); tekeli rekabet ve bilginin içselliği. Eğer ellerinde tekeli bir güç bulunmamış olsaydı, şirketler yeni bir fikir üretmek için kaynak harcamazdı. Çünkü fikirler (ideas) için ilk birimin üretimi, yüksek bir maliyet gerektirmekte ancak ilâve birimlerin üretiminin maliyeti çok düşük olmaktadır. Diğer bir deyişle, birçok kişi ve şirket piyasa gücüne sahip bulunmakta ve keşiflerinden tekeli rant elde edebilmektedirler. Bilginin içselliği ise büyük oranda birikimli özelliğinden kaynaklanmaktadır. Yeni fikirlerin keşfi için muazzam bir faaliyet alanı bulunmaktadır. Çünkü her zaman keşfedilmeyi bekleyen öncelilerden biraz daha iyi fikirler daima olacaktır. Diğer bir deyişle, teknolojik ilerleme insanların yaptıkları-yapageldikleri şeylerden kaynaklanmaktadır. Yenilikler bizim denetimimiz dışındaki güçler tarafından belirleniyormuş gibi görüldüğünden ilk bakışta dışsal olaylar gibi gözükebilir (Romer, 1994). Ancak, Romer'in (1994) işaret ettiği gibi, yenilik üretiminin toplam oranı içseldir; daha çok insan altın aradıkça ya da bakterilerle deney yaptıkça, o oranda daha çok keşifler yapılacaktır (Romer, 1994).

Görüldüğü üzere Romer'cilere (Romer, 1986, 1990 ve 1994; Grossman/Helpman, 1994 ve 1990; Cortright, 2001) göre teknolojik ilerleme

işeldir ve tekelci rekabet kaçınılmazdır.¹² Çünkü yeniliği yapanlar araştırma çabalarının ürünleri üzerinden belli oranda kâr elde etmek isterler. Bu durum yeniliklerin ortaya çıkışını kolaylaştırabilir ancak halen devletin müdahalesine ihtiyaç olabilir. Çünkü bahsedilen tekelci rekabet şartlı bir tekelliliğe dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, bu tekellilik gerçekleştirilebilecek teknolojik ilerlemeler bazında yarışmacı ancak bir kez bir firma yeni bir şey bulduğunda ya da mevcut bir yeniliği geliştirdiğinde mutlak tekeldir. Bu nedenle, üretim bilgisi (know-how) özel mülkiyete konu ve sahiplenilebilir nitelikte olduğu halde gelişme bilgisi kamu alanında ve mülkiyetinde bulunmaktadır (Grossman/Helpman, 1990; Cortright, 2001). Weder ve Grubel (1993: 490), Firth ve Mellor (2000: 1161) ve Cortright'ın (2001) belirttiği gibi bu durum kısmi dışlanabilirlik olarak adlandırılmaktadırlar. Kısmi dışlanabilirlik şuna işaret etmektedir; firmalar, bilgi yayılmasını ve buluşların kullanımını tamamen kontrol etmenin imkânsızlığından dolayı, araştırma sektöründe yatırım yapmayı karlı bulmayabilirler. Buna mukabil, bilginin rekabet dışılık özelliği göstermesi ona yapılan yatırımda sosyal faydayı artırmaktadır (Nelson/Romer, 1996; Firth/Mellor, 2000). Bu nedenlerden dolayı, teknolojik değişimin dışsal bir unsur olarak görüldüğü ve devlet müdahalesine yer olmayan geleneksel neo-klasik büyüme modelinin tersine, YBK'nın bakış açısından bakıldığında yenilik üretiminin sürdürülebilmesi için devletin sisteme sürekli müdahalesi gerekebilir (Romer, 1986, 1990 ve 1994; Nelson/Romer, 1996; Cortright, 2001: 7; Weder/Grubel, 1993: 489; Shaw, 1992; Grossman/Helpman, 1994: 36-38; Button, 2000; Firth/Mellor, 2000). Robinson'un (1995) işaret ettiği gibi, YBK karar-vericiler ve yöneticiler için hayati çıkarsamalara sahiptir; karar-vericiler yeni teknoloji üretimini teşvik eden politikalar tasarlamalı ve yöneticiler ise kendilerini durmadan geliştirmelidirler.

Grossman ve Helpman (1994) da piyasa mekanizmasının yavaş bir teknolojik ilerleme kaydetmesi durumunda, içsel büyüme modellerinin (endogenous growth models), ar-ge devlet yardımlarının özel sektörün kârlılığını arttırarak, yeniliği ve büyümeyi harekete geçirmede kullanılabileceğini öngörmektedirler. Bununla birlikte, Grossman ve Helpman (1994) yenilikçi ürünlerin satışını sübvansede eden politikaların teknolojik ilerleme oranını yavaşlatabileceğine de dikkat çekmekte, ar-ge devlet yardımlarının dikkatlice tasarlanması gerektiğini açığa vurmaktadırlar. Daha önceki bir çalışmada Grossman ve Helpman (1990) ürün yenilikleri için

12 Tekelci rekabet ortamında firmalar fiyat üzerinden değil ürünlerin nitelikleri (çeşitlilik ve kalitesi gibi) üzerinden birbirleriyle yarışır (Cortright, 2001: 8; Firth / Mellor, 2000: 1161-1162).

makul bir devlet yardımının refah düzeyini arttırabileceğini ancak kaliteye yönelik iyileştirmelerde ar-ge üzerinden alınacak bir verginin de arzu edilebileceğini ileri sürmektedirler.

Shaw'ın (1992) değindiği gibi Romer'in (1986) çalışmasından, ekonomik aktörlerin, uygun vergisel ve mali teşviklere kayıtsız kalamayacağı sonucu çıkmaktadır. Özel sektör yatırımcılarının, ar-ge yatırımlarının tüm faydalarını yakalamakta güçlük çekmeleri, ar-ge yatırımlarının sosyal getirilerinin, özel getirisini aşmasına neden olmakta, bu durumda özel sektör ar-ge faaliyetlerini destekleyecek politikalar önemli ölçüde toplumsal menfaat sağlamaktadır (Nelson/Romer, 1996). Hem Shaw (1992) hem Button (2000) hem de Weder ve Grubel'e (1993: 510) göre, tüm bu teşviklerle yaşanan asıl sorun hangi ar-ge sektörünün devlet yardımından faydalanacağını belirlenmesidir. Buna ilaveten, Weder ve Grubel'e (1993: 510) göre etkin bir ar-ge devlet yardımı politikası, vergi gelirlerinden kayıplara neden olabileceği gibi idari yönetime yönelik kamu harcamalarını da arttırabilir. Bu tür güçlükleri önceden gören Romer (1990: 99), her ne kadar araştırma sektörüne yönelik doğrudan devlet yardımlarının arzu edilir bir uygulama olduğuna değinse de, uygulanabilir politikaların yokluğu durumunda, ikinci en iyi politikanın toplam insan sermayesi birikiminin (devlet tarafından) sübvansiyonu olabileceğini dile getirmektedir. Bu nokta, Romer'e referansla Shaw (1992) tarafından da özellikle vurgulanmaktadır. Romer'in (1990) formel modeli, Shaw'ın (1992) değindiği gibi, politika çıkarsamaları bakımından daha da ileri gitmektedir: Romer'e (1990) göre, kendi modelinin en güçlü refah sonucu, faiz oranının yeni bilgi yaratımının bir politika aracı olarak kullanılabilmesidir. Çünkü Romer'in (1990) de ifade ettiği gibi ar-ge yatırımları, bugünkü maliyetler gözönünde bulundurularak, gelecekte hasıl olacak bir dizi fayda için yapılmaktadır.

2.2. Doğrudan Politika Çıkarsamalarına Getirilen Eleştiriler

YBK'nın doğrudan politika çıkarsamaları ele alındığında ortaya çıkan *müdahaleci niteliği* için, üç önemli eleştiri tartışmaya değerdir. Bunlardan ilki YBK'da kullanılan modellerde öğrenmeye ilişkin farklı kavramsallaştırma ve kabüllerin, çoğu zaman farklı hatta bazen birbiriyle çelişen politika önerileri ürettiğini ileri sürmektedir (Firth/Mellor, 2000). Firth ve Mellor'a (2000) göre modelleme kararları, Solow'un ileri sürdüğü gibi, en güçlü sonuca ulaşmayı

hedeflemekten ziyade gerçeklerin ışığı altında yapılmalıdır.¹³ Daha önce değinildiği gibi Button (2000) da ne YBK'nın ne de onun türdeşlerinin iraksama eğilimi ile başedebilecek etkin politika önerileri geliştirmediğini ileri sürmektedir. İkinci eleştiri ise bilgi sermayesinin olumlu dışsallıklarının ölçümü için ikna edici bir yol bulunmadıkça, yeni büyüme kuramcılarının her hangi bir politika önerisinde bulunmamaları gerektiğini ileri sürmektedir (Mankiw, 1995). Diğer bir deyişle, Mankiw'e (1995) göre, bilginin pozitif dışsallıklarının olup olmadığı şüphelidir. Sonuç olarak, Mankiw (1995) devletin sisteme müdahalesinin gerekmediğini, çünkü bunun sisteme zarar verebileceğini ileri sürmektedir. Üçüncü eleştiri bilgi dışsallıklarının varlığını tanımakta ancak piyasa mekanizmasının bunları içselleştirebilecek bir takım kurumlar yarattığını iddia etmektedir (Weder/Grubel, 1993). Mankiw'in (1995) eleştirisi yukarıda yapılan tartışmalar bağlamında zaten kendiliğinden geçerliliğini yitirmiş olduğundan, burada esasen biraz daha incelikli bir açılımı hak eden Weder ve Grubel (1993) tarafından getirilen eleştiri üzerinde durulacaktır.

Weder ve Grubel (1993: 489), iktisadi büyüme hakkındaki karamsar olarak nitelenebilecek geleneksel görüşün, YBK'da yerini, bilgi birikiminin sınırsız büyümenin kaynağı olarak görüldüğü daha olumlu bir görüşe bıraktığını kabul etmektedirler. Ancak, bu iki yazarın, YBK'nın politika çıkarımları hakkında halen bir takım şüpheleri bulunmaktadır. Onlara göre, YBK, üstü kapalı da olsa, özel sektör ar-ge faaliyetlerinden kaynaklı dışsallıkların önemli miktarlarda olduğu ve bu dışsallıkların hususi anlaşmalarca içselleştirilmediği varsayımı üzerine inşa edilmektedir. Weder ve Grubel (1993), bilgi dışsallıklarının, Ronald Coase¹⁴ tarafından geliştirilen ilkeler uyarınca,

13 Firth ve Mellor'un (2000) getirdikleri eleştiriye ilişkin verdikleri açık örnekler bulunmamaktadır. Bu nedenle getirilen önerilerin birbiriyle çelişmesi hususu tam olarak netleşmemektedir. Yalnız Firth ve Mellor'un (2000) YBK ile kasettiği çerçevenin, Button'da (2000) olduğu gibi, burada tanımlanandan daha geniş olduğuna işaret etmekte de fayda var. Firth ve Mellor'un (2000) asıl kaygısı, modellemede kullanılan belirlemelerin (specifications) politika önerilerini doğrudan etkiliyor olduğunu göstermektir. Buradan hareketle, Firth ve Mellor (2000), YBK'da öğrenmeye ilişkin belirlemelerin çok çeşitli olabileceğini ve bunun da ister istemez farklı politika çıkarımlarına yol açabileceğini göstermektedirler.

14 Coaseci model dışsallıkların varlığının onları içselleştirebilecek kurumların oluşumunu teşvik etme eğiliminde olduğunu ileri sürmektedir. Burada bu konuda daha fazla ayrıntıya girmek mümkün olmamakla birlikte, kurumların varlık nedenini işlem maliyetlerinin (transactions costs) azaltılmasına bağlayan kurumsalcı anlayış ile kurumların varlık nedeninin en temelde belirsizliklerin (uncertainties) azaltılması olduğunu ileri süren kurumsalcı anlayış arasında büyük farklar olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır. İlk kurumsalcı anlayışın neo-klasik iktisadın içerisinde

kendilerini içselleştirebilecek kapasitede özel kurumların oluşumunu teşvik edeceğine ileri sürmektedirler. Bir diğer deyişle, Weder ve Grubel'e (1993) göre, özel sektör aktörleri, ar-ge kaynaklı serpintileri yakalayabilmek için bir çok yol bulabilmektedirler. Bu bağlamda, Weder ve Grubel (1993), ar-ge kaynaklı dışsallıkları içselleştirebilecek kapasitede üç grup kurumu birbirinden ayırt etmektedirler. Bu kurumlar sırasıyla sanayi birlikleri, şirket yapıları ve sanayi kümelenmeleridir. İlk iki grup kurum, hukuken ve iktisaden birbirinden bağımsız firmaların davranışlarını bir küme kural aracılığıyla birbirine bağlayan ve eşgüdümleyen kurumlardan oluşmaktadır. Üçüncü gruba giren kurumlar, bölgesel sanayi kümelenmeleri (regional industrial clusters) içerisinde konumlanmış bireysel firmaların faaliyetlerinden kaynaklanan dışsallıkları içselleştirmekte ve fiziksel yakınlık yardımıyla da sanayi birlikleri ve şirket yapılarının faaliyetlerini kolaylaştırmaktadır (Weder/Grubel, 1993: 493).

Weder ve Grubel'e (1993: 492-493) göre, kendi çözümlenmeleri, bu kurumların oluşumuna yönelik eğilimin, dışsallıkların boyutunu ve dolayısıyla bilginin niteliklerinden kaynaklı piyasa başarısızlığını düzeltmeyi amaçlayan hükümet politikalarına olan ihtiyacı azalmakta olduğunu ima etmektedir. Çünkü onlara göre bu üç grup kurum, sadece dışsallıkları içselleştirmekle kalmaz aynı zamanda varlıkları, oluşan mevcudiyetin içerisinde bilginin yayılımını da artırır. Weder ve Grubel'in (1993) çözümlenmesinden ortaya çıkarılmak istenen sonuç şudur: Ar-ge serpintileri ve bilginin rekabet-dışılık niteliklerinden kaynaklanan potansiyel piyasa mekanizması başarısızlıkları gerçek dünyada, YBK'nın iddia ettiğinden muhtemelen çok ama çok daha azdır. Weder ve Grubel'e (1993) göre, YBK, dışsallıkları piyasa mekanizması tarafından yaratılan kurumlardan bağımsız düşünmektedir. Onların temel savı, kendilerince tanımlanan bu üç grup kurum aracılığıyla ve yardımıyla bilgi serpintilerinin, firmalar tarafından (ileriye dönük kararlarda) gözönünde bulundurulduğudur. Onlar için, istatistiksel iktisadi çözümlenmelerin genellikle ar-ge serpintileri bulunduğu yönünde kanıtlar sunması, otomatikman ar-ge'ye toplumsal açıdan optimalden az yatırım yapıldığı anlamına gelmemektedir (Weder/Grubel, 1993: 499). Bu nedenle, Weder ve Grubel (1993: 489-508), kamu politikalarının, sanayi birliklerinin ve bir ülkede firmalar ile sanayiler arasında bilginin etkin bir biçimde akışına izin veren diğer işbirliği biçimlerinin

filizlendiği dikkate alınrsa, Weder ve Grubel'in (1993), Nelson gibi, YBK'nı tümünden redetmeyerek, sadece gözden kaçırdığı noktaları hatırlatmaları ve bu bağlamda bir tavır takınmaları pek şaşırtıcı olmamaktadır. Daha köktenci olan ikinci kurumsalcı anlayış, daha önce de değinildiği gibi, gerek geleneksel neo-klasik gerekse yeni neo-klasik bakış açısını (YBK) tümünden yetersiz görme eğilimindedir (bu konuda Hodgson'a (1988) da bakılabilir).

faaliyetlerini desteklemesi gerektiğini önermektedirler. Çünkü onların inancınca bu kurumlar, özel sektör ar-ge yatırım süreçlerine içsel olan potansiyel piyasa başarısızlıklarını düzeltebilir. Bu bağlamda, sermayenin gruplaşmasına, lisans ve diğer tür teknolojik ve piyasa işbirliklerine hukuken izin verilmelidir. Son bir politika çıkarılması olarak, Weder ve Grubel (1993: 508), bölgesel kümelenmelerin hayati faydalarının, yığılma ekonomilerinin olumsuzluklarını azaltmayı hedefleyen merkezden uzaklaştırma (decentralization) politikalarının tasarlanmasında gözönünde bulundurulması gerektiğine işaret etmektedirler.

Bununla birlikte Weder ve Grubel (1993: 491-509), Coaseci kurumların hızlı iktisadi büyümeye zararlı olabileceğini de ileri sürmektedirler. Çünkü bir takım çıkar grupları giderek artmakta olan ar-ge ve eğitime yönelik devlet yardımlarını elde etmeye çalışmaktadır. Buradan hareketle Weder ve Grubel (1993: 490-510), sanayi birlikleri ve endüstriyel işbirliğini hedefleyen diğer kurumların oluşumunu destekleyen bir politikanın, aynı zamanda bu kurumların rant-arayışlarını sınırlandırması gerektiğini dile getirmekte ve tavsiye etmektedirler. Her ne kadar, Weder ve Grubel (1993) bu tür bir politikanın, sıkı bir anti-tröst politikasıyla birlikte verilecek olan ar-ge devlet yardımlarına kıyasla daha üstün olduğunu ileri sürselerde, kendilerinin tanımladığı üç grup kurumun sahip olduğu temel dürtülerin (bilgi dışsallıklarının içselleştirilmesi ve rant-arayışı) ortak varlığının hükümet politikaları için bir ikilem yarattığını kabul etmektedirler. Onlara göre, "siyasal sistemler ve siyasetçiler arası rekabet, (*ulusal*) hükümetlerin çıkar gruplarının baskılarına doğrudan direnmelerini imkansızlaştırdıkça, sistemin dışsal engelleri veya değişiklikleri, bu çıkmaza en iyi çözümü sunmaktadır" (Weder/Grubel, 1993: 510).¹⁵

2.3. Doğrudan Politika Çıkarımlarına Getirilen Eleştiriler Karşısında Yeni Büyüme Kuramcılarının ve Sempatizanlarının Aldıkları ya da Alabilecekleri Muhtemel Tavırlar

Weder ve Grubel'in (1993) YBK'nın sadece anti-tröst politikası ve onunla birlikte verilmesi düşünülen ar-ge devlet yardımları ile birlikte anılması

15 Weder ve Grubel'in (1993: 510) üstü kapalı olarak ifade ettiği gibi diğer devletlerle ya da bölgesel bloklarla çok taraflı olarak uzlaşan serbest ticaret anlaşmaları bu tür dışsal engellere örnek olarak verilebilir. Keza yasama kurulları üzerindeki anayasal sınırlamalar, örneğin özel mülkiyet haklarının korunması veya ticari müdahalenin imkansızlığı gibi, yine oynanan oyunun yasal kurallarını değiştirebilir ve çıkar gruplarının etkisini azaltabilir (Weder/Grubel, 1993: 510).

gerektiği savının aksine, daha önceki tartışmalardan belirginleştiği üzere YBK'nın teknelci rekabeti ancak kısmen meşrulaştırdığı ve aşağıda daha etraflıca ele alınacağı üzere yeni büyüme kuramcılarının ve sempatanlarının, özel sektör ile kamu sektörü ar-ge faaliyetleri arasında çok keskin ve zoraki bir tercihi öngörmedikleri ortaya çıkmaktadır. Romer, Nelson'la birlikte gerçekleştirdiği ortak bir çalışmada, bilimsel araştırma çıktıları üzerinde 'mülkiyet hakkı' tesis etmenin genellikle güzel bir uygulama olmadığını dile getirmektedir. Çünkü bu durum, Nelson ve Romer'in (1996) belirttiği gibi, daha ileri düzeyde bilgi yaratımını önleyen zararlı bir tür tekel yaratmaktadır. Bu durum yapılan araştırma ister askeri, ister sağlık isterse özel sektör amaçlı olsun doğrudur. Devletin temel kavram ve anlayışların üretimini desteklediği ve onların sunumunu ücretsiz gerçekleştirdiği bir sistem içerisinde önemli verim üstünlükleri vardır (Nelson/Romer, 1996). Nelson ve Romer'e (1996) göre, geniş ve rekabet-dışı uygulama alanları olan bilgi ve teknikler üzerinde, hele ki bu uygulamaların pek çoğu daha fazla araştırma ve geliştirme içeriyorsa, mülkiyet hakları tesis edilmemelidir.¹⁶ Onların deyimiyle sanayinin ihtiyaçlarına yönelik yenilenen ilginin, fikri mülkiyet hakları rejiminde önemli bir değişiklik yaratmasına gerek yoktur. Diğer bir deyişle, bilimin kamu bilgisinden ziyade özel bilgi muamelesi görmesi için hiçbir neden bulunmamaktadır.

Kamu veya özel ar-ge'nin desteklenmesi arasındaki zoraki seçim meselesi üzerinde, Nelson ve Romer (1996), ticari ve iktisadi hedeflere yönelik bir kaymanın, üniversite araştırmalarındaki vurguda bir değişiklik yaratması gerektiğini ancak bunun tüm araştırma faaliyetlerinin özel sektöre taşınması anlamına gelmediğini belirtmektedirler. Diğer bir deyişle, Nelson ve Romer'e (1996) göre, yeni teknoloji politikasının, üniversite ar-ge faaliyetleri pahasına salt (daha çok) yaparak-öğrenmeye dayalı olan özel sektör ar-ge faaliyetlerini desteklemesi söz konusu olamaz. Onlarında ifade ettiği gibi ar-ge yatırımlarının desteklenmesi, ancak devletin ve üniversitelerin ar-ge faaliyetlerine yatırım yapması kadar önemlidir. Nelson ve Romer (1996), yaparak-öğrenmeyi destekleyen politika tartışmalarının, özellikle ABD'de oldukça güçlü olduğunu ve bu durumun ABD'nin bilim ve teknolojik ilerlemedeki geleneksel üstünlüğünü zedelemeye başladığını gösterdikten sonra, kurumsal bir bakış açısından hareketle, YBK'nın iktisadi büyümenin motoru olarak gördüğü bilginin birikimli özelliğinin birbirini tamamlayan iki politika önerisini ortaya çıkarmaktadırlar: (1) Nelson ve Romer (1996), bilim ve mühendislikteki ileri

16 Nelson ve Romer (1993) bu önerileri ABD'ye referansla geliştirmekte ve tartışmaktadırlar. Burada genelleştirilerek ele alınmışlardır.

eğitim izlencelerinde hakim olan, özel sektördeki insanların eğitime yönelmesi ve doktora derecesine sahip olanların (en azından iyi olanlarının) akademiye kazandırılması yönündeki temel anlayıştan uzaklaşılması gerektiğini, (2) ancak aynı zamanda, üniversite ve sanayideki bilim insanları ve mühendisler arasındaki etkileşimi arttıracak olan mekanizmaların da genişletilmesi ve güçlendirilmesi gerektiğini önermektedirler. Bu bağlamda, Nelson ve Romer (1996), üniversite-sanayi arasındaki geçişlerin devlet fonlarından desteklenebileceğini ileri sürmekte ve devletin bilgi stoğunun arttırılabilmesi için üstlenebileceği rolleri sıralamaktadırlar:

“Firmalara belli konularda araştırma yapmaları için doğrudan para vermektense, devlet özel sektörde çalışacak olan öğrencilerin **eğitim masraflarını** (doğrudan) karşılayabilir. Daha ötesi, devlet firmalara (özel) araştırma projeleri ihale etmektense özel sektör araştırma faaliyetlerinde kullanılan girdilerin maliyetini düşürebilir. Bu önlemler sayesinde, fırsatlara yönelik olan piyasa talepleri ve algıları, özel sektördeki belirli araştırma projeleri arasındaki kaynak dağılımının asıl itkileri olmaya devam edecektir. Bu durumda, *devletin* özel sektör firmalarına çek yazdığı zamanlarda ortaya çıkan, rant-arayışlı politikalarda önlenmiş olacaktır.”

(Nelson/Romer, 1996)

Weder ve Grubel'in (1993) gayet haklı olarak işaret ettikleri ar-ge yardımlarından kaynaklanabilecek rantlar konusunda, yukarıdaki alıntıdan da görüldüğü gibi Nelson'la ortaklaşa gerçekleştirdiği çalışmada Romer sadece rant kaygılarının olabileceğini söylemekle kalmıyor, aynı zamanda bunları önleyecek mekanizmaları da saptamaya çalışıyor. Bütün bunlar daha önce de değinilen Romer'in (1990: 99) YBK'nın politika çıkarımları hakkındaki **ikinci en iyi politika** önerisi ile de örtüşmektedir.

Romer'in (1993) bir diğer çalışması yine Weder ve Grubel'in (1993) YBK hakkındaki iddialarına karşı olup, dünyanın sunduğu fırsatlardan istifade etmeye olanak sağlayan mekanizmalar olarak, tamamen kurumların önemi ve gerekliliği üzerinedir.¹⁷ Romer'e (1993) göre iktisadi büyümeden çıkan en

¹⁷ Romer tarafından dile getirilen tüm bu hususlar, unutulmamalıdır ki YBK'nın ilk formülasyonunda değinilmeyen ancak dolaylı yollardan çıkarılabilecek hususlardır. Zira Cortright'ın (2001) göstermeye çalıştığı gibi YBK'nın çıkarımları öyle geniş kapsamlı ele alınabilir ki YBK'ya getirilen kurumsalcı ve evrimselci eleştirilerin çoğu geçerliliklerini yitirebilir. Ancak yöntembilimsel

önemli ders, toplu eylemin çok önemli olduğu ve kurumlarda dahil olmak üzere herşeyin geliştirilebileceğidir. Romer (1993) için fiyat mekanizmasının oluşması ve denge koşulları resmin ancak küçük bir parçasını oluşturmaktadır. Romer (1993) teknoloji politikası tartışmalarını kurumsal hususları da içeren daha büyük bir bağlamda ele almaya çalışmakta ve Weder ve Grubel'in (1993) aksine piyasa mekanizmasının mı yoksa devlet müdahalelerinin mi daha iyi olduğuna ilişkin dar çerçeveli sorudan olabildiğince uzak kalmayı tercih etmekte, hatta hangi teknolojilerin daha önemli olduğuna ilişkin tespitlerden bile olabildiğince kaçınmaktadır. Onun yerine, asıl tartışmayı, etkin kurumsal düzenlemelere vesile olan süreçler ve bu süreçlerin dinamikleri üzerine odaklanmaktadır. Romer (1993) bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Belli bir dereceye kadar, piyasa rekabeti, büyük miktarlardaki insanın enerjisini sıradan malların üretimine kanalize eden kurumların daha iyilerinin seçilmesi işlevi gören bir süreç olmaya başladı. Bu çalışma (Romer, 1993) buna koştur bir süreci, büyük miktarlardaki insanın enerjisini iktisadi büyümeyi sağlayan yeni keşiflerin üretimine kanalize eden kurumların daha iyilerinin seçilmesini, tarif etmektedir.”

Romer'in (1993) çalışmasında ortaya konulan süreç, hükümet-benzeri hususları (vergilendirme sistemi gibi) piyasa-benzeri mekanizmalarla (serbest giriş, farklı kurumlar arası rekabet ve tamamen fırsatlara temellendirilmiş kararlar) birleştirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmada getirilen önerinin özü, sanayiye özgü kamu mallarının sunumuna içkin olan toplu eylem sorunlarını çözmek için gereksinilen araçların temin edilmesi suretiyle, farklı sanayi kollarında yer alan firmaların güçlendirilmesidir. Bu bağlamda, firmalar arası ürün rekabeti korunmakta ve sanayiye özgü kamu mallarının (araştırma ve eğitim gibi) sunumunu üstlenen örgütler arasındaki rekabet desteklenmektedir. Buradaki esas sav, YBK'da olduğu gibi, uzun-erimli büyümenin, sınırlı nesne stoklarını düzenlemede kullanılacak yenilikçi yolları keşfedebilme yeteneğimize bağlı olduğu düşüncesine temellenmektedir. Romer'in (1993) çalışması şu sonuca varmaktadır: Büyüme imkânı, kurumlarımızı düzenlemekte kullanılacak olan eşdeğerde yenilikçi yolların araştırılmasıyla artırılabilir.

Romer'in (1993) bu fikirleri, Weder ve Grubel'in (1993) YBK'na yönelttiği ve YBK'nın politika önerilerinde kurumsal bağlama yeterince ilgi

konumu bakımından YBK'nın halen neo-klasik çerçevede kalmakta ısrar ettiği inkar edilemez bir gerçektir.

göstermediği iddiası taşıyan eleştirilerin çok zorlayıcı olmadığını açığa vurmaktadır. Gerçekten de Cortright'ın (2001: 16-19) da başarılı bir şekilde açığa vurduğu gibi YBK'nın öncüsü Romer'in kurumsal bağlama verdiği önem görmezlikten gelinemez. Buna ilaveten, ar-ge devlet yardımlarının, rant arayışlarını destekleyen kötü devlet politikalarını gerekçelendirdiği konusunda son bir noktaya işaret edilebilir (Weder/Grubel, 1993; Mankiw, 1995) ki Romer'in (1995) kendisi de zaten bunu, yani her hangi bir devlet yardımının kötü amaçlı kullanılma riski taşıdığını, kabul etmektedir. Romer'e (1995) göre teknolojiyi ciddiye alan bir model Solow'un kamu-malı modelinde mevcut bulunmayan pek çok risklere açıktır. Ancak Romer'in (1995) ifade ettiği gibi bu YBK'nın itici gücünü önlememektedir. Yukarıda da daha önce değinildiği gibi Romer, Nelson ile ortak gerçekleştirdiği bir çalışmada (Nelson/Romer, 1996), bütün bu eleştirilere karşı rant-arayışlarının önlenmesi için ar-ge yardımlarının nasıl düzenlenebileceğine ilişkin bir takım kayda değer ipuçları vermektedir.

YBK'nın müdahaleci özelliğinin oldukça ilginç bir değerlendirmesi, Fine (2000) tarafından yapılmaktadır. Fine (2000), ideolojik olmasa da piyasa başarısızlıklarına bağımlılığı düşünülürse, İçsel (Endogenous) Büyüme Kuramı'nın, (İBK) hemencencik devlet müdahalesine ilişkilendirilmemesi gerektiğinin, çözümsel olarak bir sürprizi beraberinde getirdiğini ileri sürmektedir. Fine'a (2000) göre YBK'da devletin kararları dışsal değil içseldir. Devlet iktisadi sınırlamalar getiremez. Sadece onun aldığı kararların, en uygun duruma ulaşma davranışı sergileyen ekonomik aktörlerce (yani üreticiler ve tüketicilerle) belirlendiği söylenebilir. Bu sav öyle hassas bir noktaya işaret etmekte ki buradan hareketle aktör-yapı bakış açısı sadece kurumsal ve evrimsel iktisatçıların değil yeni büyüme kuramcılarının çözümlerine de dahil edilebilmektedir.¹⁸ İBK, diğer bir deyişle YBK, aldığı kararlar ekonomik

18 Ancak bunun Hodgson'ın (1988) işaret ettiği neo-klasik iktisadın mantık çıkmazını (rationalist dilemma) çağrıştırdığı da unutulmamalıdır. Şöyleki, eğer bireyler özgür istekleri doğrultusunda hareket ediyorsa, mantıksız (irrational) hareket etme özgürlükleride olmalıdır. En uygun duruma ulaşma davranışı sergileyen aktörler ancak bu durumda en uygun durumun kendisince şekillendirilen değil onu şekillendirebilen bir konumda olabilir. Ancak fayda arttırımını temel insan dürtüsü olarak ele alan neo-klasik iktisatta güya özgür istekleri doğrultusunda hareket ettikleri ileri sürülen insanların aslında böyle bir tercihleri olamaz. Onlar her durumda mantıklı (rational) hareket etmek zorunda (yani kar arttırımı yapmak zorunda) ve aslında önceden çok net görülemeyen farklı tür bir kararlı ilişkiler bütününe etkiyebilirlikleri rakip yöntembilimsel çerçevedekilerine kıyasla çok daha fazla sınırlandırılmış zayıf aktörleri olmaktadırlar.

aktörlerden bağımsız değil tersine onlara bağımlı olan yeni bir hükümet tarzı geliştirmektedir. Buna ilaveten, Fine (2000), YBK'nın politika çıkarsamalarının işaret ettiğinin, sadece doğrudan hükümet müdahalesi değil aynı zamanda farklı eğitim düzeyleri, ar-ge harcamaları ve üretim dışsallıklarının politika formülasyonu olduğunu tekrar dile getirmektedir. Fine'nin (2000) YBK'nın çözümlenmesine yapmış olduğu son önemli katkı, İBK'nın mikro ile makro arasında bir köprü inşa etmiş olduğunu ileri sürmesidir. Fine'a (2000) göre YBK'nın karar vericiler arasında bu denli rağbet görmesinin önemli bir nedeni mikro politika parametreleri kullanılarak makro sonuçlara ulaşılabilmesini mümkün kılmasıdır.¹⁹

2.4. Yeni Büyüme Kuramı'nın Dolaylı Politika Çıkarsamaları Üzerine

YBK'nın yukarıda tartışılan doğrudan politika çıkarsamaları ve onlara yöneltilen eleştiriler ötesinde, küresel bir ekonomide katılımı ön plana çıkaran bir takım diğer politika çıkarsamaları daha bulunmaktadır. Bu hususta, YBK'nın en önemli olumlu çıkarsamalarından birisi, ki Romer'in (1990) modelinden takip edilebilmektedir, toplam insan sermayesi stoğu daha büyük olan ekonomilerin, daha hızlı bir büyüme gerçekleştireceğidir. Romer'e göre, bu durum, hem kapalı ekonomilere sahip bazı az gelişmiş ülkelerde neden iktisadi büyüme gözlenemediğini açıklamakta hem de uluslararası ticarete ve iktisadi bütünleşmede içerilmiş olmanın bir ulusun ya da ülkenin iktisadi büyümesini hızlandırabileceğini ve kolaylaştırabileceğini göstermektedir. Shaw'a (1992: 618) göre, potansiyel olarak, uluslararası ticarete eklenmekten en fazla kazançlı çıkacak olan az gelişmiş ekonomilerdir. Çünkü böyle yapmakla az gelişmiş ekonomiler dünya bilgi stoğundan daha rahat istifade edebilirler. Sengupta ve Okamura (1995) da, çözümlenmelerinden ortaya çıkan bulgulara referansla, ticarete açıklığın, iktisadi büyümede hakim bir rol üstlenen geleceğe yönelik beklentileri arttırmakta olduğunu ileri sürmektedirler. Romer (1990), Shaw (1992), Sengupta ve Okamura'ya (1995) koşturarak, Grossman ve Helpman (1994 ve 1990), büyük dünya ekonomisine katılımın nasıl olup ta bir ülkenin iktisadi büyümesini hızlandırabileceğini açıklayan birkaç neden bulunduğunu ileri sürmektedirler: Öncelikle, dünya

19 Mikro çözümlenme ve kuramlardan makro çözümlenme ve kuramlara ulaşma yöntembilimsel bireyseliğin en güçlü eğilimlerinden birisidir. Neo-klasik iktisatta da oldukça güçlü olan bu eğilimin Fine'ca (2000) YBK'ya atfedilen önemli bir özellik olması pek şaşırtıcı değildir. Bir kez daha YBK'nın yöntembilimsel konununun egemen iktisadın sahiplendiği konumdan farklı olmadığı görülmektedir.

ekonomisinin geniş ölçeği, müşteri tabanını genişleterek, yeni teknolojilerde yatırım yapmayı artan oranda teşvik etmektedir. İkincisi, dünya ekonomisine içerilme, Shaw'ın (1992) işaret ettiği gibi, güncel teknolojik bilgiye erişimi kolaylaştırmaktadır. Çünkü fikirler ve bilgiler uluslararası sınırlar üzerinden hızlıca yayılmaktadır. Üçüncüsü uluslararası ekonomiye katılım kaçınılmaz olarak, sanayi araştırmalarındaki gereksiz tekrarları ve fazlalıkları azaltmaktadır.

Bununla birlikte, Grossman ve Helpman (1994) ekonomiyi kapalı tutmanın bazı durumlarda, aslında bir ülkenin uzun-erimli büyüme oranını arttırabileceğine de işaret etmektedirler. Birincisi, görece zengin doğal kaynaklarla ancak vasıfsız işgücü ile donatılmış bir ülke ticari ilişkiler gereği, sahip olduğu zengin doğal kaynakların işlenmesine yönelik faaliyetlerde uzmanlaşmaya teşvik edilebilir. İkincisi, eğer teknolojik serpintiler kapsam bakımından ulusal ise o zaman bilgi tabanı küçük bir ülkede yaşayan araştırmacılar, araştırma konusunda daha deneyimli bir ülkede yaşayan rakipleri ile yarışmakta güçlük çekebilirler. Bütün bunların ötesinde, Shaw'a (1992: 618) göre büyük dünya ekonomisine katılımın sağlanması durumunda bile teknolojinin zengin ekonomilerden fakir ekonomilere akışı hiç bir şekilde kendiliğinden olmaz. Çünkü çokuluslu şirketlerin üstlendiği roller ve onların teknoloji teşviklerine nasıl karşılık verdikleri bizi ister istemez politika sorusuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Öyleki, Boyer'in (1996) işaret ettiği gibi, çokuluslu şirketler, teknolojik bilginin yayılımında uluslararası kurumlardan çok daha fazla yardımcı olabilmektedirler. Boyer'e (1996) göre uluslararası kuruluşlar, daha ziyade gelişmiş ulusların çıkarları doğrultusunda yönlendirilmektedir.

YBK'nın uluslararası ticarete ilişkin politika çıkarımları, ancak ürün-döngüsü ticaretinin (product-cycle trade), YBK bağlamında ele alınmasından sonra daha fazla netleştirilebilir. YBK'na dayanan içsel büyüme modelleri, ürün-döngüsü ticaretinin, aslında küresel ekonomide yenilik ve büyümeyi hızlandırabildiğini göstermektedir (grossman/helpman, 1994 ve 1990). Ürün-döngüsü ticareti, Güney ve Kuzey arasındaki ticaretten kaynaklanan bir tür teknolojik bağımlılığa işaret eder. Bu teknolojik bağımlılık, Kuzey'in buluşçuluğu, Güney'inse taklitçiliği ile karakterize edilmektedir. Diğer bir deyişle, ürün-döngüsü ticareti etrafında mekansal bir iş bölümü inşa edilmektedir. Grossman ve Helpman'ın (1994), ürün-döngüsü ticareti, başlangıçta, her ne kadar, yeni teknolojilere yönelik yatırımı köstekliyor gibi görünse de, aslında durum böyle olmamaktadır. Çünkü her ne kadar hiç bir Kuzey yenilikçisi kendi tekel gücünü kaybetmek istemiyor olsa da, bu firmaların her biri genel olarak Güney taklitçilerinin yerel (Kuzey) rakiplerinin teknolojilerini taklit etmelerinden memnundurlar. Diğer bir deyişle, bir şekilde

Güney'in taklitçiliği Kuzey'in buluşçuluğunu teşvik etmektedir (Grossman/Helpman, 1990). Shaw'ın (1992) işaret ettiği gibi, ürün döngüsü modeli bağlamında, uluslararası ticaret, her zaman, hem gelişmiş (Kuzey) hem de az gelişmiş (Güney) ekonomilerin daha hızlı (iktisadi) büyümesine katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte, yukarıda işaret edildiği gibi ürün-döngüsü ticareti aynı zamanda mekansal bir iş bölümüne de işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, Kuzey, Güney pahasına buluş yapmaktadır. Romercilerin çoğunun, bu durumu, çoğu zaman üstü kapalı da olsa, uluslararası ticarete ilişkin politika çıkarsamalarında meşrulaştırdığı görülmektedir. Örneğin, korumacı ve destekleyici faaliyetlerle yürütülen ticaret politikalarının, bilgi üreten sektörler tahsis edilen kaynakların dağılımını etkileyebileceğini kabul etmelerine rağmen, Grossman ve Helpman (1990 ve 1994) ayrıca Shaw (1992: 618-619), üstü kapalı da olsa, dünyanın iktisadi büyümesini devam ettirebilmek için, Kuzey'in yenilikçiliğe Güney'in de taklitçiliğe devam etmesi gerektiğini ileri sürmektedirler. Onlara göre, yenilikçiliği gelişmiş ekonomilere, taklitçiliği de az gelişmiş ekonomilere yükleyen mekansal iş bölümü hem gelişmiş hem de az gelişmiş ekonomilerin menfaatindedir. Diğer bir deyişle, imalatta göreceli bir üstünlüğü bulunan bir ülke, araştırmayı sübvans etmemelidir. Takiben, Shaw (1992: 619) gelişmekte olan ekonomilere yapılacak olan (iktisadi) yardımların, bu yardımları almak isteyen ülkelerin, yabancı yatırımı rekabetçi koşullar altında kabul etmekteki içtenlik ve istekliliklerine bağlanabileceğini ileri sürmektedir. Buna ilaveten, Shaw (1992), vergilendirme politikasının, uluslararası sermaye piyasalarına erişim olanağı bulunan ekonomilerde çok güçlü ters etkileri olabileceğini ileri sürmekte, ancak vergi oranlarındaki ufak değişikliklerin, kalkınma tuzakları oluşturabileceği gibi büyüme mucizeleri yaratabileceğini de kabul etmektedir.

Grossman ve Helpman'ın (1994) işaret ettikleri gibi yeni modellerde, göreceli faktör donatıları uzun-erimli ticaret örüntüsünün temel belirleyicisidir. Bu durum, uzun-erimde, insan-sermayesi zengin olan ülkelerin, pek çok yüksek teknoloji sanayisinde lider konumunu üstlenebileceğini ve pahalı teknoloji ürünlerini ucuz işgücüne dayanan geleneksel imalat sanayi ürünleri ile değiştirmek amacıyla ihraç edeceğini açığa vurmaktadır. YBK'da, bu eşitsiz (iktisadi) coğrafyanın ortaya çıkışı ve devamlılığının korunması kaçınılmazdır. Her ne kadar, sıradan bir gözlemciye bilgi maliyetsizce ve hızlıca küresel ölçekte yayılıyor gibi görünse de, gerçekte durum, iktisadi büyüme ve kalkınmaya ilişkin sosyo-mekansal kuramların ileri sürdükleri gibi, üretim ve teknolojik faaliyetlerin yerel gömülülükleri nedeniyle farklıdır. Diğer bir deyişle, mekan önemli bir faktördür ve diğer araştırmacılara (bilgi kaynaklarına) fiziksel olarak yakın olmaktan kaynaklanan bazı faydalar söz konusudur.

Grossman ve Helpman (1994) bunun, belki de, yeni fikirlerin, coğrafi hareketlilikleri bir şekilde kısıtlanmış olan yetenekli teknik işgücü aracılığıyla yayılmasından kaynaklandığını ileri sürmektedirler²⁰. Ya da yine onların ileri sürdükleri gibi bu durum coğrafi olarak birbirine yakın olan firmaların daha sık yanı başlarındaki rakiplerinin ürünleriyle karşılaşmalarından kaynaklanmaktadır. Yeni fikirlerin, firmaların ve coğrafi hareketliliği sınırlı olan yetenekli işgücünün aynı alanda yığılmış olmasından kaynaklandığı gerçeği, yaptıkları çalışmalar sosyo-mekansal bakış açısı içerisinde konumlandırılabilir olan pek çok yazar tarafından da görgül olarak doğrulanmıştır.²¹

YBK'da mekansal iş bölümünü açığa vuran temel unsur, artan sınırsal verimlilik (increasing marginal productivity) varsayımının, geleneksel neo-klasik büyüme modellerinin tüm sonuçlarını sorgulamasıdır. Geleneksel neo-klasik modele göre, bölgesel büyüme süreci, bölgesel kişi başına gelirlerin birbirine yakınsamasını gerektirir. Çünkü geleneksel neo-klasik model, faktör getirileri her bölgede eşitlene kadar, işgücünün düşük ücretli bölgelerden yüksek ücretli bölgelere ve sermayenin de bunun tersi yönünde hareket edeceğini kabul eder (Richardson, 1984: 10; Button, 2000; Fagerberg, 1995: 271). Ancak tam da Myrdal'ın (1957 ve 1970: 234-235) 'birikimli nedensellik modeline'²² koştur, bilginin birikimli özelliği, hem sermayenin hem de işgücünün farklı yönlerde değil aynı yönlerde akmasını gerektirir. Diğer bir deyişle, Romer (1994) ve Shaw'ın (1992: 615) işaret ettikleri gibi, zengin ekonomilerdeki sermayenin artan marjinal verimliliği göz önünde bulundurulursa, sermaye ve yatırımlar işgücü ile birlikte fakir ekonomilerden zengin ekonomilere akabilir. İşte bundan dolayı Romerciler için yakınsama bir kural değil istisna gibidir (Romer, 1986; Sengupta/Okamura, 1995; Grossman/Helpman, 1994). Diğer bir deyişle, Soja'nın (1985: 178) deyişiyle, kapitalist mekansallığın en temel özelliklerinden birisi olan coğrafi ve bölgesel eşitsiz (iktisadi) büyüme, YBK bağlamında bir şekilde meşrulaştırılmaktadır. Richardson'ın (1984: 12) birikimli nedenleme bakış açısından hareketle ve Romercilerin bilginin birikimli özelliğinden hareketle ileri sürdükleri gibi,

20 Bu konudaki kuramsal çalışmaların genel bir değerlendirmesi ve ampirik bir çalışma için Beyhan'a (2006) bakılabilir.

21 Bu konudaki yazının kısa ve genel bir özeti için de Beyhan'a (2002) bakılabilir.

22 Birikimli nedensellik hipotezinde, Myrdal (1957), gelişmekte olan ulusların geri kalmışlıklarını açıklamaya çalışır ve iktisadi güçlerin mekansal farklılıkların azalmasına neden olacağını ileri süren durağan (statik) denge kuramına karşı çıkar. 'Birikimli nedenleme' (cumulative causation) kavramının ilk defa kurumsal ve evrimsel iktisadın kurucularından birisi olan Veblen ([1898], 1998) tarafından kullanıldığını belirtmekte büyük fayda vardır.

büyüme oranlarındaki farklılaşma sadece zamana direnmekle kalmaz, artan getiriler (increasing returns) etkisi devam ettikçe zamanla giderek artabilir de.

3. SONUÇ

YBK, farklı düşünce okullarının yönelttiği, görgül delillerinin yetersiz olduğunu (Solowcu geleneksel neo-klasik iktisatçıların getirdiği eleştiriler), akademik yazına yeni bir katkı yapmadığını (neo-Schumpeterci evrimsel iktisatçıların ve kalkınma iktisatçılarının getirdiği eleştiriler) ve gerçek dünyayı resmetme bakımında kuramsal kapasitesinin yetersiz olduğunu iddia eden (çağdaş kurumsal ve evrimsel iktisatçıların getirdiği eleştiriler) eleştiriler ile karşı karşıyadır. Bu eleştirilerin bir kısmı, kısır bir nitelik arz etse de bazıları özellikle yöntembilimsel kaygılar taşıyan eleştiriler, egemen iktisat anlayışını artan oranda ikiye bölmeye başlayan YBK gibi girişimler hakkında daha iyi anlayışlar geliştirmemizi sağlamaktadır. Bu eleştiriler arasında, her halde, en fazla olumlu katkısı olan, YBK'nın evrimlenen kurumsal yapıları ihmal ettiğini iddia eden ve onun neo-klasik bakış açısından miras aldığı yöntembilimsel konunun yetersizliklerini açığa vuran çağdaş kurumsal ve evrimsel iktisatçıların eleştirileridir. Gerçekten de kurumsal yapılara ilişkin düzgün bir anlayış, YBK'na formel olarak içerilen teknolojik ilerleme kadar önemlidir. Teknolojik ilerleme ve değişim başından beri kendi çözümlemelerinin en önemli odak noktası olduğu için, zaten neo-Schumpetercilere göre, YBK, iktisadi büyüme anlayışımıza çok derin katkılar sağlamamaktadır. Keza kalkınma iktisadı bakış açısından ele alındığında, YBK'nın vurguladığı çoğu husus onlar içinde yeni olmaktan uzaktır.

Bununla birlikte, yöntembilimsel konununun getirdiği yetersizlikler nedeniyle de oldukça eleştirilebilecek olan YBK'nın, artık gerçekliğin görmezlikten gelinemeyecek bir parçasını neo-klasik çerçeveye formel olarak katarak, önemli bir görevi yerine getirdiği de inkar edilemez. Demokrasi gereği, farklı yöntembilimsel tavır alışların bir aradalığının kaçınılmazlığı gözönünde bulundurulursa bu kayda değer bir çabadır. Bu bağlamda, her ne kadar YBK neo-klasik bakış açısı çerçevesinde özgün bir katkı olarak görülse de benzer tür teşebbüsleri diğer düşünce yörüngelerinde de gözlemlemek mümkündür. İşte bu nedenle bu çalışmada, bu farklı düşünce yörüngeleri arasında düzgün bir bağlantı kurulmaya çalışılarak, aslında birbirlerinden farklı görünseler de bu düşünce yörüngelerinin barındırdığı kuramların giderek birbirlerine yakınsamakta oldukları gösterilmiştir. Bu bağlamda, sosyo-mekansal kuramların güvene-dayalı ilişkiler ve (örtük) bilgi dolaşımı üzerindeki vurgusu, YBK'daki bilginin birikimli özelliğine ve kurumsal-evrimsel iktisattaki kurumsal yapıların önemine ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Yeni neo-klasik iktisatçılardan,

evrimsel-kurumsal iktisatçılara ve oradan sosyo-mekansal kuramcılara kadar, hemen hemen konu üzerinde inceleme yapan tüm araştırmacılar, buldukları farklı yöntembilimsel konumlara rağmen, bilginin, iktisadi büyümenin ana kaynağı olduğu gerçeğinde birbirine yakınsamaktadır. Ancak aynı yakınsama eğiliminin YBK'ndan çıkarılan politika çıkarımları için pek de geçerli olduğu söylenemez.

Yeniliğin birikimli özelliği bağlamında, YBK'nın politika çıkarımları iki farklı düzeyde ele alınabilmektedir. İlk düzey doğrudan politika çıkarımlarını kapsamaktadır. Bu düzeyde birbiri ile çelişen iki zıt görüş bulunmaktadır. Bir yanda, neo-klasik düşüncenin tersine, YBK'nın taraftarları, bilgi serpinçlerinin tamamen dışlanabilir olmaması nedeniyle, devlet yardımları veya vergi muafiyetleri şeklinde araştırma sektörüne verilen teşviklerin oldukça gerekli olduğunu iddia etmektedirler. Bu tür politikaların yokluğu durumunda ise YBK taraftarları ve ılımlıları ikinci en iyi politika önerisi olarak eğitimin devlet tarafından sübvansede edilmesi gerektiğini dile getirmektedirler. Diğer yanda, bazı yazarlar (Weder ve Grubel (1993) gibi), Coaseci (Coasean) kurumların, bilgi serpinçlerini içselleştirebilme kapasitesine sahip olmalarından hareketle, özel sektör araştırma faaliyetlerine verilecek olan doğrudan devlet yardımlarının, sadece gereksiz olmadığını aynı zamanda rant-arayışlarını arttırabileceğini ileri sürmektedirler. Bununla birlikte, bu yazarların iddia ettiğinin aksine, YBK taraftarlarının ya da ılımlılarının sadece özel sektör ar-ge faaliyetlerini değil kamu sektörü ar-ge faaliyetlerini de olabildiğince önemseddiği görülmektedir (Nelson/Romer, 1996; Romer, 1993). Buna ilaveten, yine bu yazarların ileri sürdüklerinin tersine, artan getirilerden (YBK'nın en temel özelliği) hareketle, Romerciler (Romer, 1993; Nelson/Romer, 1996) kurumsal yapıların oldukça önemli olduğunu ve ar-ge'yi destekleyen politikaların bu kurumlardan bağımsız düşünemeyeceğini ileri sürmektedirler. Weder ve Grubel (1993) ile Romerciler arasındaki temel anlaşmazlığın tekelin derecesi ve biçimi hakkında olduğu söylenebilir. Hem Weder ve Grubel (1993) hem de Romerciler için, tekeli eğilim kaçınılmazdır. Ancak Romerciler için bu tekeli eğilim kısıtlı bir tekellilik üzerine temellendirilmektedir. Öyle ki fikri mülkiyet haklarının korumasında sadece ticari amaçlar gözetilmekte, bu koruma bilimsel amaçlar için geçerli olmamaktadır.

Beyhan'da (1999) ortaya çıkan bazı bulguların yukarıda bahsedilen ve birbiriyle çelişen ilk iki savla (özel sektör ar-ge faaliyetlerinin desteklenmesi ve rant-arayışlarının kaçınılmazlığı) örtüştüğü söylenebilir. Diğer bir deyişle, bahsedilen çalışmadan, yenilikçiliği teşvik edecek olan ar-ge devlet yardımlarının oldukça gerekli olduğu, ancak bunun aynı zamanda politik gücü olan firmaların rant-arayışlarını arttırabileceği ortaya çıkmaktadır. Bu yenilikçi firmaların doğrudan parasal teşviklerle desteklenmemesi anlamına

gelmemektedir. Üzerinde durulması gereken asıl nokta, ar-ge devlet yardımı alacak olan firmaların, rant-arayışlı firmaların yaratabileceği siyasal baskılardan olabildiğince kaçınılarak, dikkatlice seçilmesi gerektiğidir. Ne yazık ki, yaşadığımız tecrübe bunun çoğu zaman boşuna bir çaba olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, yenilikçi firmalara verilecek olan kıt kaynakların dağıtımından sorumlu olan resmi kurumlar üzerindeki siyasal baskılar ortadan kaldırılmadığı sürece, YBK'nın doğrudan politika çıkarsamaları çok vaadedici görünmemektedir. Romer'in (1995), ar-ge devlet yardımlarına yönelik rant-arayışlarına ilişkin mevcut riskleri önceden teşhis etmiş olması, oldukça memnuniyet vericidir. Ancak bu sorunun kendisini ortadan kaldırmamaktadır. Yine de, Nelson ve Romer'in (1996) bu konuda getirdikleri bazı önerilerinin olduğunu da unutmamak gerekir. Özetle, ilk düzey çıkarsamalar için şu sonuca varılabilir: İktisadi büyümeye ilişkin kurumsal hususlar bulunduğu açıktır ve YBK taraftarları da bunları olabildiğince gözetmeye çalışmaktadır. Bu nedenle, North (1992 ve 1994) ve Hodgson'un (1988) ileri sürdükleri gibi, kurumlar önemlidir ve özellikle de iktisadi büyümelerini ve kalkınmalarını sağlamaya ve sürdürmeye çalışan gelişmekte olan ülkeler için çok daha fazla önem arz etmektedir.

İkinci düzey çıkarsamalar, YBK'nın uluslararası iktisadi ilişkiler bağlamında ve daha genel hatlarıyla mekansal dinamikler bağlamındaki çıkarsamalarını kapsamaktadır. Bilginin birikimli özelliği, küresel ekonomi bağlamında, insan sermayesi zengin olan kalkınmış ülkeler için yenilikçiliğin üretken döngülerine (virtuous cycle of innovation) ve insan sermayesi bakımından fakir olan geri kalmış ülkeler içinse taklitçiliğin kısır döngülerine (vicious cycle of imitation) işaret etmektedir. Bilgi serpintilerinin doğdukları mekanda gömülü ve daha fazla elde edilebilir olmaları nedeniyle gelişmiş ekonomilerdeki sermayenin verimliliği sürekli olarak artmaktadır. Bu durumda, geleneksel neo-klasik kuramın ileri sürdüğünün tersine, sermaye ve işgücü aynı yönde gelişmiş ülkelere akabilmektedir. Sonuç olarak, Kuzey ile Güney arasında mekansal bir iş bölümü ortaya çıkmaktadır. YBK'nın pek çok taraftarları için, üstü kapalı da olsa, bu durum dünya ekonomisinin sürekli olarak büyümesi için gerekli bir durumdur. Böyle yapmakla, YBK taraftarları, sadece bir şekilde eşitsiz coğrafi büyümeyi neo-klasik düşünce bağlamında meşrulaştırmış olmakla kalmamakta, aynı zamanda eşitsiz coğrafi büyümenin mevcut örüntüsünü de açıktan açığa desteklemektedirler.

Genişletilmiş ürün-döngüsü ticaretine gönderme ile mekansal iş bölümünü doğrulayan, YBK, kapitalist büyüme sürecinin hem mekansal (Güney ve Kuzey ayrımı) hem de sosyal (emek ve sermaye karşıtlığı) olarak eşitsiz olduğu-geliştiği gerçeğine yakınsamaktadır. Sanayi yığılımlarındaki güvene-dayalı ağ ilişkileri aracılığıyla belirginleşen bu eşitsizliğin, mekansal

dinamikleri, ancak, toplumların zihinsel modellerine gönderme ile anlaşılabilir. Bu nedenle, yeniliğin birikimli özelliğinin politika çıkarımlarına ilişkin olarak üzerinde durulması gereken son bir nokta, teknoloji politikası ve yeniliğin mekansallığı ile ilgilidir. Toplumsal pratiklerin toplumların zihinsel modellerini belirlediği kadar verili tanımsal çerçevelerin toplumsal pratikleri etkiledikleri-belirledikleri su götürmez bir gerçektir. Teknoloji politikasının mekansallığı gözönünde bulundurulursa, bu, verili tanımsal çerçevelerin, bilginin üretimi ve onun mekansal örüntüsü arasındaki ilişkileri etkilediği-belirlediği anlamına gelmektedir. Örneğin, Türkiye'de, Batıya koşut, yıllardan beri hakim olan doğrusal yenilik modelinin, kaçınılmaz olarak kendi özelliklerini açığa vuran bir mekansal örüntü (Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TGM) ve Teknoparklar) yarattığı inkar edilemez bir gerçektir (BEYHAN, 1999 ve 2002). Massey ve diğ.'nin (1992) işaret ettikleri gibi, retorik yarattığı yansıma ile örtüşeydi (yani özel olarak tasarlanmış teknolojik yığılma mekanları – teknoparklar ve bilim parkları gibi – teknolojik kalkınma için kendi kapasitelerini yaratabilmiş olsalardı), kalkınmaya ilişkin hiçbir sorun kalmazdı. Ancak, bilginin üretimi için tasarlanan teknoloji politikalarının arkasında gizlenmiş bulunan mekansallıklar yanlıgıları önlemek için çok iyi tespit edilmelidir. Diğer bir deyişle, teknolojik ilerleme kavramının özüne işleyen mekansal bir dinamik harekete geçirilmeksizin, sürdürülebilir iktisadi büyümeyi yaratacak türden bir bilgi üretimi temin edilemez. Örneğin, Türkiye için, bu, doğrusal yenilik modelinin giderek terkedilmesi gerektiğini açığa vurmaktadır (Beyhan, 1999 ve 2002). Çünkü doğrusal yenilik modelinin hakimiyeti, bizi ar-ge ile yaparak-öğrenme arasında zoraki bir tercihe zorlamakta ve bilgi üretim kapasitemizi verimsiz bir şekilde kullanmaya sevketmektedir.

KOSGEB'in TGM'leri ya da üniversite kampüslerinde son yıllarda kurulma çalışmaları sürdürülen teknoparklar yaparak-öğrenme mekanları olarak değerlendirilebilir mi? Bu soruya verilecek cevabın temel politika çıkarımları, yenilik adası yaratma amacı güden devlet müdahalelerinin, mekansal bir seçiciliğe sahip olmasının sınırlarının belirlenmesinde, verili tanımsal çerçevelere fazla bağlı kalınmamasının gerektiğidir. Diğer bir deyişle, bilginin birikimli özelliği göz önünde bulundurulursa, teknoloji politikalarının, mekansal yakınlığın yeniliğin ayrılmaz bir parçası olduğu dikkate alınarak tespit edilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Aslında zaman zaman hem Grossman ve Helpman'ın (1994) hem de üstü kapalı da olsa Romer'in (1994) işaret ettiği, bu bağlamda ortaya çıkmakta olan 'yerel gömülülüğün' kendisinden başka bir şey değildir. Ticari olmayan bağımlılıklar, güvene-dayalı ilişkiler ve bölgesel olarak kodlanmış örtük bilgilerin devinimi aracılığıyla ortaya çıkan yenilikçi atmosferin bir birleşimi olarak düşünebilecek olan 'yerel

gömülülük', iktisadi büyüme ve kalkınmaya ilişkin sosyo-mekansal çalışmalarda²³, çoğu zaman üstü kapalıda olsa, oldukça uzun bir süredir vurgulanmakta ve ön plana çıkarılmaktadır. Burada YBK ile sosyo-mekansal büyüme-gelişme kuramları arasında bir kesişimin ortaya çıktığı görülmektedir. Özetle, ikinci düzey çıkarsamalar için genel hatlarıyla şu sonuca varılabilir: İktisadi büyümeyi teşvik etmek isteyen düzgün bir devlet müdahalesi sadece sektörel bir seçiciliğe (özellikle araştırma potansiyeli yüksek olan sektörlerin desteklenmesi) değil aynı zamanda mekansal bir seçiciliğe (yığılma ve insani etkileşim yaratabilme (sinerjik) potansiyeli olan ayrıca seri üretim olanaklarının da bulunabildiği mekanların seçimi ya da oluşturulması) de temellendirilmelidir.

Yenilik kapasitesi olan firmaların birarada yığılmaları sağlanmaksızın, unutulmamalıdır ki, bilgi işçileri arasında gerekli sinerji ortaya çıkarılamaz. Çünkü sinerjinin kaynağı olan yüz yüze ilişkiler ancak aralarında fiziksel yakınlık bulunan firmalar ve çalışanlar arasında oluşturulabilir. Bu nedenle, kurumlara ilaveten, mekan, iktisadi büyüme ve kalkınmanın ayrılmaz bir parçasıdır.

Kaynakça

- ABRAMOVITZ, M. (1952), "Economics of Growth," HALEY, B.F. (der.), *A Survey of Contemporary Economics - Volume II* (Homewood-Illinois: Richard D. Irwin Inc.).
- ASHEIM, B.T. (1997), "Towards a Learning Based Strategy for Regional Development: Structural Limits or New Possibilities?," Bölgesel Çalışmalar Biriğinin (Regional Studies Association), "Regional Frontiers" başlıklı EURRN Avrupa Konferansında sunulan bildiri, 20-23 Eylül 1997 (Frankfurt/Oder: Almanya).
- BERGER, S./DORE, R. (der.) (1996), *National Diversity and Global Capitalism* (London: Cornell University Press).
- BEYHAN, B. (1999), *Dynamics of High-Tech Industrial Districts and Some Implications for Turkey* (Ankara: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü).
- BEYHAN, B. (2002), "Kuramlar ve Dünya Tecrübesi Bağlamında Türkiyenin Yüksek Teknoloji Bölgecikleri Oluşturma Çabası," *ODTÜ Gelişme Dergisi (METU Studies in Development)*, 28/1-2.

23 Bu konuda, Storper (1993 ve 1995), Scott ve Storper (1987), Saxenian (1990 ve 1991), Camagni (1991), Camagni ve Capello (1998), Capello (1999), Morgan (1997), Maskell ve Malmberg (1999), Lawson ve Lorenz (1999), Hassink (1997), Asheim (1997) ve Todtling (1999) gibi Sanayi Bölgecikleri (Industrial Districts), Öğrenen Bölgeler (Learning Regions), Buluşçu Ortamlar (Innovative Milieu) ve Bölgesel Yenilik Sistemleri (Regional Innovation Systems) üzerine araştırma yapan yazarların çalışmalarına bakılabilir.

- BEYHAN, B. (2006), *The Role of Labor Mobility in the Cognitive Architecture of an Industrial Cluster: The Case of Siteler in Ankara* (Ankara: Basılmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü).
- BOYER, R. (1996), "The Convergence Hypothesis Revisited: Globalization but Still the Century of Nation?," BERGER, S. / DORE, R. (der.), *National Diversity and Global Capitalism* (London: Cornell University Press): 29-59.
- BUTTON, K. (2000), "New Approaches to Spatial Economics," *Growth and Change*, 31/4: 480-501.
- CAMAGNI, R. (1991), "Local Milieu, Uncertainty and Innovation Networks: Towards a New Dynamic Theory of Economic Space," CAMAGNI, R. (der.), *Innovation Networks: Spatial Perspectives* (New York: Belhaven Press): 121-144.
- CAMAGNI, R./CAPELLO, R. (1998), "Innovation and Performance of SMEs in Italy: The Relevance of Spatial Aspects," *Competition and Change*, 3(1/2): 69-107.
- CAMAGNI, R. (der.) (1991), *Innovation Networks: Spatial Perspectives* (New York: Belhaven Press).
- CAPELLO, R. (1999), "Spatial Transfer of Knowledge in High Technology Milieux: Learning Versus Collective Learning Processes," *Regional Studies*, 33/4: 353-366.
- COOKE, P./URANGA, M.G./ETXEBARRIA, G. (1997), "Regional Innovation Systems - Institutional and Organisational Dimensions," *Research Policy*, 26: 475-491.
- COOKE, P./URANGA, M.G./ETXEBARRIA, G. (1998), "Regional Systems of Innovation - An Evolutionary Perspective," *Environment and Planning A*, 30/9: 1563-1584
- CORTRIGHT, J. (2001), *New Growth Theory, Technology and Learning: A Practitioner's Guide*, internet üzerinde: http://www.impresaconulting.com/cortright_ngt.pdf.
- DYMSKI, G. (1996), "On Krugman's Model of Economic Geography," *Geoforum*, 27: 439-452.
- FAGERBERG, J. (1995), "Convergence or Divergence? The Impact of Technology on 'Why Growth Rates Differ,'" *Journal of Evolutionary Economics*, 5/3: 269-284.
- FINE, B. (2000), "Endogenous Growth Theory: A Critical Assessment," *Cambridge Journal of Economics*, 24/2: 245-65.
- FIRTH, L./MELLOR, D. (2000), "Learning and the New Growth Theories: Policy Dilemma," *Research Policy*, 29: 1157-1163.
- GROSSMAN, G.M./HELPMAN, E. (1990), "Trade, Innovation and Growth," *American Economic Review*, 80/2: 86-92.
- GROSSMAN, G.M./HELPMAN, E. (1994), "Endogenous Innovation in the Theory of Growth," *Journal of Economic Perspectives*, 81: 23-44.
- HALEY, B.F. (der.) (1952), *A Survey of Contemporary Economics - Volume II* (Homewood-Illinois: Richard D. Irwin Inc.).
- HASSINK, R. (1997), "What Does the Learning Region Mean for Economic Geography?," Bölgesel Çalışmalar Birliğinin (Regional Studies Association), "Regional Frontiers" başlıklı EURRN Avrupa Konferansında sunulan bildiri, 20-23 Eylül 1997 (Frankfurt/Oder: Almanya).
- HODGSON, G.M. (1988), *Economics and Institutions: A Manifesto for a Modern Institutional Economics* (Cambridge: Polity Press).
- HODGSON, G.M. (1996), "An Evolutionary Theory of Long-Term Economic Growth," *International Studies Quarterly*, 40: 391-410.
- KRUGMAN, P.R. (1998), "Space: The Final Frontier," *Journal of Economic Perspectives*, 12/2: 161-175.
- LAWSON, C./LORENZ, E. (1999), "Collective Learning, Tacit Knowledge and Regional Innovative Capacity," *Regional Studies*, 33-4: 305-317.
- MANKIW, N.G. (1995), "The Growth of Nations," *Brookings Papers on Economic Activity*, 1: 275-326.

- MANKIW, N.G./ROMER, D./WEIL, D.N. (1992), "A Contribution to the Empirics of Economic Growth," *Quarterly Journal of Economics*, 107/2: 407-438.
- MASKELL, P./MALMBERG, A. (1999), "The Competitiveness of Firms and Regions: 'Ubiquitification' and the Importance of Localized Learning," *European Urban and Regional Studies*, 6/1: 9-25.
- MASSEY, D./QUINTAS, P./WIELD, D. (1992), *High-Tech Fantasies* (London and New York: Routledge).
- MORGAN, K. (1997), "The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal," *Regional Studies*, 31/5: 491-503.
- MYRDAL, G. (1957), *Economic Theory and Under-Developed Regions* (London: Gerald Duckworth & Co. Ltd.).
- MYRDAL, G. (1970), *An Approach to the Asian Drama: Methodological and Theoretical* (New York: Random House Inc.).
- NELSON, R.R. (1995), "Recent Evolutionary Theorizing About Economic Change," *Journal of Economic Literature*, 33 /1: 48-91.
- NELSON, R.R. (1997), "How New is New Growth Theory," *Challenge*, 40/5: 29-59.
- NELSON, R.R. (1998), "The Agenda for Growth Theory - A Different Point of View," *Cambridge Journal of Economics*, 22/4: 497-520.
- NELSON, R.R./ROMER, P.M. (1996), "Science, Economic Growth, And Public Policy" *Challenge*, 39/2: 9-22.
- NORTH, D.C. (1992), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance* (New York: Cambridge University Press).
- NORTH, D.C. (1994), "Economic Performance Through Time," *American Economic Review*, 84/3: 359-369.
- ÖZVEREN, Y.E. (1998), "An Institutionalist Alternative to Neoclassical Economics?," *Review*, XXI: 469-530.
- PACK, H. (1994), "Endogenous Growth Theory: Intellectual Appeal and Empirical Shortcomings," *Journal of Economic Perspectives*, 8/1: 55-72.
- RICHARDSON, H.W. (1984), "Approaches to Regional Development Theory in Western Market Economies," DEMKO, G. (der.), *Regional Development: Problems and policies in Eastern and Western Europe* (Croom Helm: Worschester): 4-33.
- ROBINSON, P. (1995), "Paul Romer," *Forbes*, 6/5/95 Supplement ASAP, 155/12: 66-71.
- ROMER, P.M. (1986), "Increasing Returns and Long-Run Growth," *Journal of Political Economy*, 94/5: 1001-1037.
- ROMER, P.M. (1990), "Endogenous Technological Change," *Journal of Political Economy*, 98/5: 71-102.
- ROMER, P.M. (1993), "Implementing a National Technology Strategy With Self-Organizing Industry Investment Boards," *Brookings Papers on Economic Activity*, 2: 345-399.
- ROMER, P.M. (1994), "The Origins of Endogenous Growth," *Journal of Economic Perspectives*, 8/1: 3-23.
- ROMER, P.M. (1995), Comments and Discussion on "The growth of Nations," *Brookings Papers on Economic Activity*, 1: 275-326.
- ROMER, P.M. (1996), "Why, Indeed, in America? Theory, History, and The Origins Of Modern Economic Growth," *American Economic Review*, 86/2: 202-207.
- RUTTAN, V.W. (1998), "The New Growth Theory and Development Economics: A Survey," *The Journal of Development Studies*, 35/2: 1-26.
- SAXENIAN, A.L. (1990), "Regional Networks and the Resurgence of Silicon Valley," *California Management Review*, 33/1: 89-112.

- SAXENIAN, A.L. (1991), "The Origins and Dynamics of Production Networks in Silicon Valley," *Research Policy*, 20/5: 423-437.
- SCOTT, A.J./STORPER, M. (1987), "High Technology Industry and Regional Development: a Theoretical Critique and Reconstruction," *International Social Science Journal*, 34: 215-232.
- SENGUPTA, J./OKAMURA, K. (1995), "History Versus Expectations: Test of New Growth Theory," *Applied Economics Letters*, 2: 491-494.
- SHAW, G.K. (1992) "Policy Implications of Endogenous Growth Theory," *The Economic Journal*, 102: 611-621.
- SOJA, E.W. (1985), "Regions in Context: Spatiality, Periodicity, and the Historical Geography of the Regional Puestion," *Environment and Planning D: Society and Space*, 3: 175-190.
- SOLOW, R.M. (1957), "Technical Change and the Aggregate Production Function," *Review of Economics and Statistics*, 39: 312-320.
- SOLOW, R.M. (1994), "Perspectives On Growth Theory," *Journal of Economic Perspectives*, 8/1: 45-65.
- STORPER, M. (1993), "Regional Worlds of Production: Learning and Innovation in the Technology Districts of France, Italy and the USA," *Regional Studies*, 27/5: 433-455.
- STORPER, M. (1995), "The Resurgence of Regional Economies, Ten Years Later: The Region As a Nexus of Untraded Interdependencies," *European Urban and Regional Studies*, 2/3: 191-221.
- SWAN, T.W. (1956), "Economic Growth and Capital Accumulation," *Economic Record*, 32/2: 334-61.
- TODTLING, F. (1999), "Innovation Networks, Collective Learning, and Industrial Policy in Regions of Europe. (cover story)," *European Planning Studies*, 7/6: 693-698.
- VEBLÉN, T. (1998), "Why is Economics Not an Evolutionary Science?," *Cambridge Journal of Economics*, 22: 403-414.
- WEDER, R./GRUBEL, H.G. (1993), "The New Growth Theory and Coasen Economics - Institutions to Capture Externalities," *Weltwirtschaftliches Archiv*, 129/3: 488-513.
- WEITZMAN, M.L. (2001), "Hybridizing Growth Theory," *AEA Papers and Proceedings*, 86/2: 207-212.